

1935 Nüfus sayımına göre Balıkesir vilayetinin demografik yapısı ve özellikleri

Demographic structure and characteristics of Balıkesir province according to the 1935 census

Gönderim Tarihi / Received: 20.12.2021

Ferruh KAYALAN¹

Kabul Tarihi / Accepted: 22.05.2022

Doi: [10.31795/baunsobed.1038589](https://doi.org/10.31795/baunsobed.1038589)

ÖZ: Ülkelerin zaman zaman gerçekleştirdiği kendini murakabeye tabi tutması konusunda en etkili yöntem nüfus sayımlarıdır. Nüfus sayımları bir ülkenin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısını her yönüyle ortaya çıkararak veriler sağlamaktadır. Böylece elde edilen veriler ışığında devletin ve onu oluşturan toplumun ihtiyaçlarını daha sağlıklı bir şekilde görmek imkânı elde edilir. Bu anlamda Türkiye Cumhuriyeti'nde ikinci nüfus sayımı 1935 Nüfus Sayımıdır. Söz konusu sayım, Balıkesir vilayetinin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı hakkında bize ayrıntılı bilgiler vermektedir. Bu bilgilerden hareketle hazırladığımız çalışmamızın hedefi Balıkesir nüfusunu ayrıntılı bir şekilde ele alıp onun sahip olduğu potansiyeli, istatistiki veriler ışığında ortaya koymaktır. Bu çalışmada ilk olarak nüfus meselesi ele alınarak sayımlara neden ihtiyaç duyulduğu sorusuna yanıt verilmeye çalışılmıştır. İkinci olarak, 1935 Nüfus Sayımına giden süreçte Balıkesir'in tarihi geçmişi anlatılmıştır. Daha sonra söz konusu sayım için ülke genelinde yapılan hazırlıklar çerçevesinde Balıkesir'deki hazırlıklar da kısaca anlatılmıştır. Bundan sonra 1935 nüfus sayımının sonuçlarına göre Balıkesir vilayetinin nüfus verileri incelenmiştir. Bu veriler ışığında; Balıkesir'in cinsiyet açısından nüfus yapısı ve yoğunluğu, okuryazarlık oranı, nüfusun doğum yerleri, engellilik durumu ve mesleki tercihleri doküman analizi tekniği kullanılarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Balıkesir, Türkiye, 1935 nüfus sayımı

ABSTRACT: The most effective method for countries to keep themselves under control is a census. Censuses reveal data indicating the socio-economic and cultural structure of a country in all aspects. It is thus possible to analyze the needs of the state and the society that constitutes the state more accurately based on the collected data. In this context, the second census conducted in the Republic of Turkey is the 1935 Census. This census gives us detailed information on the socio-economic and cultural structure of Balıkesir province. The purpose of our study, which we prepared based on this information, is to scrutinize the population of Balıkesir and reveal its potential in light of the statistical data. This paper first addresses the population issue and attempts to shed light on why censuses were needed. Secondly, in the process leading to the 1935 Census, the history of Balıkesir was explained. Subsequently, the preparations in Balıkesir were outlined within the framework of the preparations made across the country for the census. The population data of the Balıkesir province were reviewed based on the results of the 1935 census. In the light of these data, Balıkesir's population structure and density in terms of gender, literacy rate, birthplaces of the population, disability status, and professional preferences were evaluated using the document analysis technique.

Keywords: Balıkesir, Turkey, 1935 census.

¹Dr. Öğr. Üyesi, Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi/Tarih Bölümü/Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı, ferruh.kayalan@balikesir.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-0544-0454>

EXTENDED ABSTRACT

Literature review

In this article, data on the socio-economic and cultural structure of the Balıkesir Province were obtained based on the results of the 1935 census, which was the second general census conducted in the Republic of Turkey. In this context, the State Archives were first scanned to retrieve data on the subject. As the primary source, documents from the Turkish Statistical Institute, and the study titled "1935 Genel Nüfus Sayımı 20 İlkteşrin 1935 Balıkesir Vilayeti", in particular, were used. Relevant issues of the Balıkesir Turkish Language Newspaper were accessed. Subject-related screening was performed using research and review studies.

Methodology

We first strove to clarify the concept of population in this study that addresses the demographic structure and characteristics of Balıkesir province according to the 1935 census, which is the second census conducted in the Republic of Turkey. We then discussed the historical process of Balıkesir until the 1935 census. After explaining the historical process, the paper addressed the preparations made for the census in Turkey and Balıkesir. After this introduction, the 1935 census data were evaluated using the document analysis technique from two perspectives: the province of Balıkesir and the city of Balıkesir. The purpose was to give the reader a more detailed perspective when the data about the census were evaluated within the Balıkesir scale. Thus, the reader will have the opportunity to compare the results of the census both on the basis of the province and the city that constitutes the main core of this province. In fact, when the data collected were interpreted based on the entire province, more general results were obtained. On the other hand, more specific results emerged when they were interpreted on the city scale. In addition, an opportunity to read from the macro-scale to the micro-scale was provided. In this regard, the results of the 1935 census across Turkey were given to portray the overall state of Balıkesir in Turkey in 1935. A retrospective comparison was also shared. For this purpose, the results of the 1927 census, which was the first general population census conducted in Turkey, were shared to demonstrate the transformation in the demographic structure and characteristics of Balıkesir.

Findings and discussion

Given the findings obtained from the study, in the historical process from 1927 to 1935, Balıkesir underwent a transformation in its demographic structure and characteristics. This transformation revealed that the population in Balıkesir increased. This population increase influenced the education structure, public state of health, and professional capacity in Balıkesir. Not only the literacy rate but also the disability rate increased compared to the previous 1927 census. While it is certain that the increase in literacy rate was a natural consequence of the Alphabet Reform in 1928, the increase in the number of disabled people was possibly linked to the increasing population of Balıkesir. However, the Turkish-Greek Population Exchange in 1924-1935 was also a key factor. The demographic structure and characteristics of Balıkesir were evaluated in the framework of these factors. We attempted to answer questions such as what were the quantity and quality of the growing population in the evaluation? and does the Turkish-Greek population exchange have an effect on this increasing population?

Results and recommendations

In this study, various issues related to the Balıkesir province were discussed in light of the data from 1935 census. The first issue concerns the population structure of Balıkesir. According to the 1935 census, Balıkesir ranked fifth among 56 provinces in terms of population, with a population of 481,372 people. According to the aforementioned census, the central district of the Balıkesir province consists of the city and the central sub-district. The central district had 13 sub-districts. These sub-districts were Central district, Samli, Kepsut, Bigadic, Cagis, İvrindi, Gireson, Konakpinar, Korucu, Kupeler, Yagcilar, Osmankoy and Durak. On the other hand, the central district had 11 districts. These districts were Merkez, Bandirma, Gonen, Edremit, Sındirgi, Balya, Susigirlik, Dursunbey, Ayvalik, Burhaniye and Erdek, respectively, in size. Balıkesir province has a surface area of 14,315 km² and the total number of people is 34 per km² of the province. When this figure is compared with the average of Turkey, Balıkesir is in the second tier of population density category across the country in terms of population density.

The second issue is related to the literacy rate in Balıkesir, according to the data of the census. The influence of the Alphabet Reform process, which entered into force in 1928, on the data of the census has to be considered when evaluating the literacy rate. When we evaluate the literacy data of Balıkesir province in view of this factor, the number of literate people (male and female) is 72,788 in Balıkesir, which has a total population of 481,372 people. As such, the literacy rate is 15% compared to the general population of the province. In addition, the provincial average is 15%, which is the same percentage as the average in Turkey. Thus, Balıkesir, which has approximately the same literacy level with the average in Turkey, appears to have a sufficient level. On the other hand, given that the number of literate people in Balıkesir province was 34,784 according to the 1927 census, the increase in literacy to 72,788 people in an eight-year period demonstrates that the Alphabet reform achieved its goal in Balıkesir.

The third issue is related to the distribution of the population in the province on a birthplace basis. It is necessary to take into account the Turkish-Greek exchange that lasted from 1923 to 1930 for the evaluation of the birthplaces in the province. The influences of said exchange on the results of the 1935 census were evident in Balıkesir, similar to the rest of the country. When the subject is assessed on the scale of Balıkesir province, the number of people born in Turkey is 425,886 people. This reveals that the rate of individuals born in Turkey to the current population is 88%. This rate also gives us the rate of those who were born in other countries. In fact, the rate of foreigners in Balıkesir within the current population is 12%. The numerical equivalent of this rate is 55,486 male and female individuals. Another data source enabling us to better understand the influences of the population exchange on Balıkesir is the 1927 census. In fact, the number of foreigners in Balıkesir is 18,073 based on the aforementioned census and the ratio of this amount to the total population of Balıkesir in 1927 is 4%.

The fourth issue refers to the disabled population of Balıkesir. The data from the 1935 census manifest that the number of disabled people does not have a substantial figure in the total population, and the rate of the number of people without any disability is 98% within the general population of Balıkesir province. The number of disabled people in Balıkesir province, which had a total population of 481,372 as of 1935, was 8,337. In Balıkesir province, the total number of disabled people was 3,786 based on the 1927 census data. According to the results of the 1935 census, it is clear that the disability rates increased by almost 50% across the province of Balıkesir. The final issue discussed is the population structure of Balıkesir by occupations.

Giriş

Nüfus kavramının en basit tanımlaması belli bir zamanda, belli bir yerde yaşayan insanların miktarıdır. Bununla beraber daha somut bir tanımlama ile nüfus; bir şehir, bir bölge veya ülkede yaşayan insanların tamamı veya özel bir sınıfı meydana getiren kişilerin tümüdür (Köse, 2010: 1). Bu tanımlar, söz konusu kavramın temel öznesinin İnsan olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

İnsan sayısının çoğalması veya azalması onun biyolojik yapısı ile ilgili olsa da meydana getirdiği değişimler itibariyle toplumları ve onların oluşturduğu devletleri etkilemektedir (Tuğluoğlu, 2012: 56). Nüfusta meydana gelen değişimler siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel gibi birçok alanda devletlerin önceden bir tedbir almasını gerekli kılmaktadır. Bu nedenle devletler, önceden kendilerini etkileyecek nüfus değişikliklerini görebilmek amacıyla nüfus sayımı yapmaktadırlar (Sertel, 2015: 81). Nüfus sayımları iki ana amaca hizmet eder. İlk olarak bu sayımlar, nüfusun önceden tayin edilmiş bir gündeki miktarını medeni hal, yaş ve cinsiyet ve diğer birçok özelliklerini ortaya çıkarır. Diğer de nüfusun miktarı ve özellikleri bağlamında gelişimini ve ilerlemesini gözlemlemeye imkân sağlar (Çakmak, 2013: 37).

Yukarıda amaçlarını belirttiğimiz nüfus sayımları, Türkiye’de de Osmanlı Devleti zamanında basit şekilleri ile gerçekleştirilmiştir. Osmanlı Devleti’nde ilk nüfus sayımı 1831’de yapılmıştır. Daha sonra sırasıyla 1844, 1852, 1856, 1866, 1881/82, 1906 ve son olarak da 1914 yıllarında gerçekleştirilmiştir (Sakin, 2008:133-155; Aydoğan ve Çoban, 2016: 118). Bu nüfus sayımlarından Balıkesir’e ait 1881/82, 1906/1907 ve 1914 yıllarında Balıkesir’in nüfus miktarına bakıldığında; 1881/82 yılında Balıkesir’in (Karesi) toplam nüfusu 336.341 kişi, 1906/1907 yılında 364.223 kişi, 1914 yılında 472.970 kişi olduğu tespit edilmiştir (Karpaz, 2003: 172-173,200-201,224-225).

Cumhuriyet döneminde ise yapılan nüfus sayımları içerik bakımından daha farklı bir şekilde uygulanmış ve düzenli olarak yapılmıştır (Tuğluoğlu, 2012: 55). Bu anlamda 1927 nüfus sayımı, Türkiye’nin ilk nüfus sayımıdır. Adı geçen nüfus sayımı döneminde ülke uzun süren savaş yıllarını geride bırakmış ve nüfus bakımından yeni yeni kendine gelmeye başlamıştır. 1927 nüfus sayımı ülkenin bu dönemdeki durumunu anlamak ve ilerisi için alınması gereken tedbirleri ve yenilikleri hayata geçirmek anlamında ülkeyi yöneten erke bir bakış açısı kazandırmıştır (Erdem, 2016: 38).

Türkiye, 1930’lu yıllarda hem dünyada hem de Avrupa ülkelerinde meydana gelen ekonomik ve askeri gelişmeler karşısında farklı bir döneme girdi. Zira bu gelişmeler yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti’nin askeri anlamda kendini savunma becerisine ve kendisine yeten bir ekonomik duruma sahip olmak zorunda olduğunu ortaya çıkardı. Fakat bu yetkinliklerin elde edilmesinde en büyük sorunun yeterli miktarda nüfus oranına sahip olunamamasından ileri geldiği görüldü. Bu bakımdan Türkiye, sadece coğrafi büyüklüğüyle değil aynı zamanda kalabalık bir nüfus ile ve ülke içinde inkişaf edecek iktisadi bir kalkınma ile de ön plana çıkmalıydı. Söz konusu sorun halledilip yeterli nüfus elde edilince var olan ekonomik ve askeri sorunların da çözülebileceği düşünülmeye başlandı (Çoban ve İlyas, 2017: 90).

Nüfusa ilişkin bu yaklaşımlar siyasetin de ana gündemi haline geldi. Nitekim 9-16 Mayıs 1935 tarihlerinde CHP’nin düzenlemiş olduğu dördüncü kurultayda konu İçişleri Bakanı Şükrü Kaya’nın da gündemindeydi. Şükrü Kaya’nın konu hakkında fikirleri şu şekildeydi: “*En büyük felaket de nüfus kıtlığına uğramaktır. Bizim memlekette nüfus durumu bugün muhalif sebepler dolayısıyla layık olduğu ve lazım geldiği derecede değildir. Orta Anadolu’nun nüfusu bu memleketin şark ve garp hudutlarının bekçisidir. Her şeyden evvel nüfusumuzun artması lazımdır.*” (CHP, 1935: 143-144).

Böylece bir siyasi gündem haline gelen nüfusun artırılması politikası 1927 nüfus sayımından elde edilen verilerle de desteklenmiştir. Bu kapsamda salgın hastalıklara karşı önlemler alınmış, nüfusun artırılmasına yönelik propaganda faaliyetlerine hız verilmiş, alınan önlemler ile çocukların ve yaşlı nüfusun ölüm oranlarını en az seviyeye düşürmek için sağlık hizmetleri artırılmıştır. Yapılan bu çalışmalar sonucu Türkiye nüfusunun nispeten bir artışa geçtiği anlaşılmaktadır. Zira 1927 ile 1935 yılları arasında ülke nüfusunda %19’luk gibi bir artışın olduğu görülmektedir. Bu artışın doğal yollardan olmasının yansırı Türkiye’ye gelen göçlerinde etkisinin olduğunu söylemek gerekir. Nitekim 1924’te

başlayıp 1935 yılına değin süren Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi kapsamında dışardan Anadolu'ya gelen mübadillerle ülke nüfusu yaklaşık olarak %10 oranında artmıştır (Tunç, 2019: 2443).

Bu bilgilerden hareketle 1927 yılında yapılan Türkiye'nin ilk nüfus sayımı sonuçlarına baktığımızda Balıkesir vilayetinin toplam nüfusu 421.066 kişidir. (Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü (TCBİUM, 1929 a: IV). Söz konusu rakam, yukarıda bahsettiğimiz Türk-Yunan Nüfus mübadelesi, salgın hastalıklar ile mücadele ve ölümlerin azaltılması politikaları sonrasında yapılacak ikinci sayım olan 1935 Nüfus Sayımı sonuçları bakımından bir mihenk taşı işlevi görmüştür. Özellikle, Türk-Yunan Nüfus mübadelesi Türkiye'nin demografik yapısında bir değişimi kaçınılmaz kıldığı gibi Balıkesir'in de demografik yapısında etkisini göstermiştir. Zira 1924 yılından 1935 yılına kadar süren nüfus mübadelesinde Balıkesir, mübadiller için önemli bir iskân yeri olmuştur (Gönenç, 2008: 56-57). Özellikle Ayvalık, Burhaniye, Dursunbey, Erdek, Bandırma, Edremit ve Sındırgı gibi ilçelerin yanı sıra Balıkesir'in hemen hemen her yerine belirtilen tarihler arasında birçok mübadil yerleştirilmiştir (BCA, 272.0.011/ 22.109.23).

Buradan hareketle Balıkesir, 1935'li yıllara girerken artan nüfusu ile paralel olarak demografik yapısında da bir değişimi yaşamış ve böylece var olan nüfus potansiyeli daha da zenginleşmiştir. Bu bakımdan 1935'li yıllarda Balıkesir'in zengin bir nüfus potansiyeli ile Türkiye'nin önemli vilayetlerinden biri olduğu konusunda yorum yapmak mümkündür. 1935 Balıkesir Nüfus Sayımı sonuçlarını ele alan bu çalışma, Balıkesir'in demografik yapısını ortaya çıkararak bu demografik yapıya bağlı nüfus potansiyelinin ne olduğuna ilişkin sorulara cevap verecektir. Böylece hem adı geçen yılda Balıkesir'in demografik yapısı ve özellikleri konusunda bir değerlendirme eksikliği giderilecek hem de Balıkesir özelinde bahsi geçen konular hakkında bilim dünyasına katkı sağlanacaktır.

Bu çalışmada yukarıda bahsettiğimiz 1935 Balıkesir Nüfus Sayımı verileri ışığında Balıkesir nüfusunun demografik yapısı ve özellikleri yedi başlık halinde incelenecektir. Birinci bölümde Birinci Dünya Savaşı'ndan 1935 Nüfus sayımına kadar Balıkesir'in yaşamış olduğu tarihi süreç, ikinci bölümde 1935 Nüfus sayımı için yapılan hazırlıklar, üçüncü bölümde Balıkesir'in cinsiyet açısından nüfus yapısı ve yoğunluğu, dördüncü bölümde Balıkesir'de okur-yazarlık durumu, beşinci bölümde Balıkesir nüfusunun doğum yerleri bakımından taksimi, altıncı bölümde engelliler itibariyle Balıkesir'in nüfusu ve son bölümde meslekler itibariyle Balıkesir'in nüfusu incelenecektir.

Literatür taraması

Bu makalede, Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci genel nüfus sayımı olan 1935 nüfus sayımı sonuçlarına göre Balıkesir Vilayetinin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı hakkında veriler elde edildi. Elde edilen bu veriler ışığında Balıkesir vilayetinin 1935 yılındaki demografik yapısı ve özellikleri hakkında tespitler yapılmaya çalışıldı. Bu kapsamda, öncelikle Devlet Arşivlerinden konu ile ilgili taramalar yapıldı. Başta "1935 Genel Nüfus Sayımı 20 İlkteşrin 1935 Balıkesir Vilayeti" çalışması olmak üzere Türkiye İstatistik Kurumu belgeleri temel kaynak olarak kullanıldı. Balıkesir Türk Dili Gazetesi'nin ilgili sayılarına ulaşıldı. Bundan başka araştırma ve inceleme eserlerinden konu ile ilgili taramalar yapıldı.

Yöntem

Türkiye Cumhuriyeti'nin nüfus sayımlarından ikincisi olan 1935 nüfus sayımına göre Balıkesir vilayetinin demografik yapısı ve özelliklerini konu alan bu çalışmada ilk önce nüfus kavramına açıklık getirilmeye çalışıldı. Daha sonra Balıkesir'in 1935 nüfus sayımına kadar geçirmiş olduğu tarihi süreç ele alındı. Tarihi süreç anlatıldıktan sonra Türkiye ve Balıkesir genelinde söz konusu sayım için yapılan hazırlıklara değinildi. Bu şekilde bir giriş yapıldıktan sonra 1935 nüfus sayımı verileri doküman analizi tekniği kullanılarak Balıkesir vilayeti, hem vilayet hem de şehir olarak iki açıdan ele alındı. Bundan maksat söz konusu nüfus sayımının verilerini Balıkesir ölçeğinde değerlendirirken okuyucuya daha ayrıntılı bir bakış açısı kazandırmak olmuştur. Böylece okuyucunun, hem vilayet hakkında hem de bu vilayetin ana çekirdeğini oluşturan şehir hakkında nüfus sayımının sonuçlarını karşılaştırma imkânı elde edebilmesi istendi. Nitekim elde edilen veriler vilayet genelinde yorumlandığında daha genel sonuçlara ulaşmayı sağlarken, şehir ölçeğinde yorumlandığında daha özel sonuçlara varma imkânını ortaya çıkardı. Bununla beraber makro ölçekten mikro ölçeğe giden bir okuma imkânı da verildi. Bu anlamda,

1935 nüfus sayımı Türkiye geneli sonuçları verilerek Balıkesir'in 1935 yılında Türkiye geneli içinde ne durumda olduğu gösterilemeye çalışıldı. Ayrıca geçmişe dönük bir kıyaslama da yapıldı. Bunun için Türkiye'nin birinci genel nüfus sayımı olan 1927 nüfus sayımı sonuçları verilerek Balıkesir'in demografik yapısının ve özelliklerinin nasıl bir değişim geçirdiği gösterilmek istendi.

Bulgular ve tartışma

Çalışmadan elde edilen bulgulara bakıldığında; Balıkesir 1927'den 1935'e kadar yaşanan tarihi süreçte demografik yapısı ve özellikleri itibariyle bir değişim içerisine girmiştir. Bu değişim, Balıkesir'in nüfusunda bir artışın yaşandığını ortaya çıkarmıştır. Nüfustaki bu artış Balıkesir'in eğitim yapısında, sağlık durumunda ve mesleki kapasitesi gibi alanlarda etkisini göstermiştir. Zira bir önceki nüfus sayımı olan 1927 nüfus sayımına göre okuryazar oranının yükseldiği görülürken, engelli olma yani sakatlık oranının da yükseldiği görülmektedir. Okuryazarlık oranındaki yükselişin 1928 yılındaki harf inkılabının doğal bir sonucu olduğu muhakkak iken, engelli sayısının artması ise Balıkesir'in artan nüfusu ile ilgilidir diyebiliriz. Bununla beraber 1924'ten 1935'e kadar süren Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi de önemli bir etkidir. Bu etkenler çerçevesinde Balıkesir'in demografik yapısı ve özellikleri bir değerlendirmeye tabi tutuldu. Değerlendirmede artan nüfusun niceliği ve niteliği nedir? Ve artan bu nüfusta, Türk-Yunan nüfus mübadelesinin bir etkisi var mı? gibi sorulara cevap verilmeye çalışıldı.

Birinci Dünya Savaşı'ndan 1935 Nüfus sayımına kadar Balıkesir'in yaşamış olduğu tarihi süreç

Birinci Dünya Harbi sonucunda akdedilen 30 Ekim 1918 Mondros Ateşkes Antlaşması, sonuçları itibariyle tüm ülkeyi olduğu gibi Balıkesir'i de yakından ilgilendirecek birçok olayın yaşanmasında işgalci İtilaf devletleri tarafından hukuki bir dayanak olarak kullanıldı. Nitekim İtilaf devletleri kendilerini sorumsuz kılan adı geçen antlaşmanın 7. Maddesine dayanarak 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal ettiler. Bu işgal, tüm Anadolu'da olduğu gibi Balıkesir'de de büyük bir tepki ile karşılandı (Taçalan, 1970: 161). Bu tepkiler, İzmir'e yakın olan şehirlerde olduğu gibi Balıkesir'de de teşkilatlı bir yapının harekete geçmesini zorunlu kıldı. Bu anlamda işgalden birkaç gün sonra İstanbul'da Sirkeci'de Ali Efendi Tiyatrosu'nda adına daha sonradan Kuvayı Milliye denilecek hareketin önde gelenleri tarafından *Aydın Vilayet-i Muavenet-i Hayriye Cemiyeti* kuruldu (Çarıklı, 1967: 9-10). Bu cemiyet, faaliyet alanı olarak İzmir çevresindeki şehirleri kendileri için bir eylem alanı olarak seçtiler. Bu şehirlerden şüphesiz en önemlisi ve o dönem Hüdavendigâr vilayetine bağlı bir sancak olan Balıkesir idi. Nitekim Kuvayı Milliye teşkilatının Balıkesir'de faaliyete geçmesini haklı kılacak bir gelişme de yaşandı. Zira 28 Mayıs gecesi Yunanlıların Ayvalık'ı işgal ettiği görüldü (Özalp, 1985: 15).

İşgal cevapsız kalmadı ve Yunan güçlerine karşı ilk silahlı direniş Ayvalık'ta başladı. Direniş karşısında Yunanlılar 1920 ortalarına kadar önemli bir gelişme gösteremediler. Bu arada Balıkesir'de dört önemli kongre yapıldı. Bu kongrelerle halkın direniş yöntemleri ve harekât tarzları belirlendi. Kongreler, bölgenin ortak bir şuur içinde hareket etmesini sağladığından önemli olmuştur. Yunan işgali, 18-27 Nisan 1920'de San Remo'da alınan kararlardan sonra hız kazandı. Bundan sonra Yunanlılar, 22 Haziran 1920'de toplu bir saldırıya geçtiler. Soma'ya doğru ilerleyen Yunanlılar, Balıkesir Gireson'da (Savaştepe) 61. Tümen Komutanı Kazım Bey'in direnişi ile karşılaştılar (Özalp, 1985: 126-139; İlgürel, 1999: 34-35).

Yunanlılar bu direniş karşısında ilk başlarda zor anlar yaşasalar da gerilerinden gelen yardımcı kuvvetler desteğinde Sındırgı üzerinden Balıkesir'e doğru ilerlediler. Bir diğer Yunan birliği de 30 Haziran'da İvrindi-Ayvalık bölgesine saldırdı. Bu saldırılar neticesinde Yunanlılar 30 Haziran'da Balıkesir'e girdiler. Ardından 1 Temmuz'da Edremit işgal edildi. Bununla beraber İtilaf devletleri donanması korumasında hareket eden Yunanlılar, 2 Temmuz'da da Bandırma'yı işgal ettiler. Daha sonra 6 Temmuz'da Gönen, 7 Temmuz'da ise Balya'ya girdiler (Apak, 1990: 182-188). Yunanlıların Balıkesir'deki bu işgali 1922 Eylülüne kadar sürdü. İki yılı aşkın süren işgal döneminde Kuvayı Milliye örgütleri Balıkesir'in dağlık bölgelerinde bir direniş sürecini başlattılar. Bu direniş safhasında birçok can ve mal kaybı yaşandı. Fakat 26 Ağustos 1922'de başlayan Büyük Taarruz neticesinde geri çekilen Yunan birlikleri, Balıkesir'i de boşaltmak zorunda kaldılar. Böylece 3 Eylül'de Burhaniye, 4 Eylül'de Bigadiç, 5 Eylül'de Susurluk işgalden kurtuldu. Son olarak 6 Eylül'de Türk Ordusunun Balıkesir'e girmesiyle iki yılı aşkın süren işgal dönemi son buldu. Aynı gün Balya, Gönen ve İvrindi de düşman işgalinden kurtuldu. Türk ordusunun kıyı kesimlerine kadar icra ettiği takip harekâtı sonucunda da 9

Eylül'de Edremit, 14 Eylül'de Manyas ve 15 Eylül'de de Ayvalık ile Bandırma kurtarıldı (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 1136). Mudanya Ateşkes Antlaşması (11 Ekim 1922) akabinde 20 Kasım 1922'de başlayan Lozan Konferansı'nda siyasal sınırların yanı sıra sosyal ve ekonomik sorunlar da çözümlenerek 23 Temmuz 1923'te yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin temelleri atıldı. Bu anlamda doğu ile batı arasında geçmişten gelen ve kronik bir hal alan birçok mesele Lozan'da çözüme kavuşturuldu. Bu kapsamda Türkiye-Yunanistan arasında nüfus mübadelesi konusu da ele alınarak 30 Ocak 1923'te bir anlaşmaya varıldı. Varılan anlaşmaya göre Batı Trakya Türkleri ve İstanbul'daki Rumlar hariç iki ülkede yaşayan Türk ve Rumların mübadeleye tabi tutulması kararlaştırıldı (Meray, 1993: 386).

Nüfus mübadelesi 1 Mayıs 1923 tarihinden itibaren yürürlüğe girdi. Bu iş için bir de, iki devletin ve bağımsız üçüncü devletlerin temsilcilerinden oluşan karma bir komisyon oluşturuldu. Adına Muhtelit Mübadele Komisyonu denen bu komisyon, 7 Ekim 1923'ten 21 Ekim 1935 tarihine kadar çalışmalarını sürdürdü. Belirtilen tarihler arasında Türkiye'ye 595.000 mübadil gelmekle beraber Türkiye'den Yunanistan'a 1.200.000 ile 1.600.000 arasında mübadil nakli yapıldı (Düstur, 1948: 658-662). Ülkeye gelecek göçmenlerin yerleştirilmesi için Bakanlar Kurulu'nun 17 Temmuz 1923 tarihinde aldığı bir karar ile 18 bölge belirlendi. Belirlenen bölgeler arasında Balıkesir, üçüncü sırada yer almıştır (İpek, 2000: 43). Böylece 1923 yılından 1935 yılına kadar sürecek olan mübadele kapsamında Balıkesir de göçmenlerin iskân edildiği bir yer oldu² (Gönenç, 2008: 56-57). Özellikle Ayvalık, Burhaniye, Dursunbey, Erdek, Bandırma, Edremit ve Sındırgı gibi ilçelerin yanı sıra Balıkesir'in hemen hemen her yerine belirtilen tarihler arasında birçok göçmen yerleştirildi (BCA, 272.0.011/ 22.109.23). Balıkesir, coğrafi ve iktisadi öneminden dolayı sırasıyla 1921 ve 1924 Anayasalarında kabul edilen 10. Madde ve 89. Maddeler kapsamında belirtilen İdare ve Vilayet kanunları kapsamında vilayet olarak tanındı (anayasa.gov.tr, 14.12.2021). Yeni Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan itibaren siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel, eğitim ve hukuk alanlarında kendini yenedünya düzenine uyarlayarak, hak edeceği komuma gelmek için birçok inkılap gerçekleştirirken Balıkesir de bu inkılap hareketleri çerçevesinde yeniden yapılandı.

İnkılap hareketleri kapsamında benimsenen Cumhuriyet prensibi gereği 1 Kasım 1922'de saltanat, 3 Mart 1924'te de halifelik makamı kaldırıldı. Akabinde eğitim ve öğretim birleştirildi, medreseler kaldırıldı, tekke ve zaviyeler kapatıldı. Bu uygulamalarla devletin Cumhuriyet şekli sağlanılırken, sistemin daha iyi işlemesi için Laik bir anlayış yerleştirilmeye çalışıldı. Hukuk alanında birçok kanun değişikliği icraata sokularak; ticaret, ceza mahkemeleri ve ceza muhakemeleri alanlarında birçok yeni kanun değişiklikleriyle bireysel ve toplumsal alanda hukukun üstünlüğü ve hâkimiyeti güçlendirilmeye çalışıldı. Egemenliğin kayıtsız şartsız millette olmasını isteyen yeni rejim, milletin de belli bir bilinç düzeyinde olmasını hedefledi. Bu anlamda eğitim alanında inkılaplar yapılarak eğitim ve öğretim birleştirildi. Bu kapsamda yurdun her tarafında olduğu gibi Balıkesir'de de okullar açıldı. Kız ve erkek ayrımı olmaksızın bütün çocukların okuması mecbur tutuldu. Mesleki eğitime önem verilerek yeni ve modern üniversiteler açıldı. Bütün bu yapılanlardan ayrı olarak, harf inkılabı yeni bir çığır açtı. Böylece topyekûn bir okuma ve yazma seferberliği başladı (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 1188; Balkaya, 2006: 28).

Ekonomik alanda da birçok gelişme yaşandı. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı Devleti'nden tabiri caizse ekonomik bir enkaz devralmıştı. Nitekim birkaç küçük işletme haricinde sanayisi olmayan, tarımı gelişmemiş ve bundan başka ticareti tamamen yabancıların kontrolünde bir ekonomik yapı teslim alındı. Yeni devletin mimarı Mustafa Kemal, siyasi bağımsızlığın ekonomik bağımsızlıktan geçtiğinin bilincinde olarak ekonomik alanda da ciddi çalışmalar yapmıştır. İlk olarak Mustafa Kemal önderliğinde İzmir İktisat Kongresi 17 Şubat 1923 tarihinde toplandı. Kongre'ye katılan bin yüz küsur delegenin de görüşleri doğrultusunda ekonomiye ilişkin birçok karar alındı. Alınan kararlar doğrultusunda 1924 yılında İş Bankası kuruldu. Ardından sanayi kolunda 1925 yılında kredi vermek için Sanayi ve Maadin Bankası açıldı. (Yağcıoğlu v.d., 2012: 321-325). Bu dönemde Balıkesir'de de 1926 yılında Bandırma Ticaret Odası kuruldu (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 1136) Çiftçi kesiminin görüşleri de dikkate alınarak

² Osmanlı Devleti zamanında da göçmenlerin iskân edildiği bir şehir olmuştur Nitekim 1877-78 Osmanlı-Rus (93 Harbi) savaşı ve 1911 ve 1912 Balkan Savaşı sonucunda kaybedilen topraklardan gelen göçmenler Balıkesir'e yerleştirilmiştir (Şimşir, 2013: 98-124).

onların tarımsal üretimde en büyük engeli olan Aşar Vergisi kaldırıldı. Ekonominin sacayaklarından biri olan ulaşım da önem verilerek demir yolu yapımı hızlandırıldı. Uzun yıllardan beri yurt içinde faaliyetlerini sürdüren yabancı şirketler millileştirildi. Yerli sanayiye teşvik için 1927 yılında Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkartıldı. (Yalçın v.d., 2012: 321-325).

Siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik gibi birçok alanda sorunlar halledilmeye çalışılırken tam bu dönemde 1929'da tüm dünyayı etkileyen geniş kapsamlı bir ekonomik kriz patlak verdi. "1929 Büyük Buhranı" adı verilen bu ekonomik kriz, bütün devletleri etkilediği gibi daha yeni kurulmuş ve birçok sorunla başa çıkmaya çalışan genç Türkiye Cumhuriyetini de etkiledi. Dünyayı derinden etkileyen 1929 Büyük Buhranı özel olarak tarım ürünleri fiyatlarında hızlı bir düşüşü meydana getirdi. Böylece ihracatının büyük bir kısmını tarım alanında yapan Türkiye'nin buradan elde ettiği döviz gelirlerinde hızlı bir düşüş ortaya çıktı. Böylece Türk çiftçisi büyük bir yoksullaşma yaşadı. Yaşanan kriz karşısında Türkiye Cumhuriyeti tüm ülkeyi kapsayan ekonomik seferberlik ilan etti. Bir reformist olan Atatürk ve onun takipçisi arkadaşları, dünyanın ve Türkiye'nin içinden geçtiği ekonomik krizi çok iyi değerlendirerek ülkenin sosyo-ekonomik yapısına uygun önlemleri 1930 yılından itibaren hayata geçirmeye başladılar. Diğer bir deyişle Devletçilik bütün prensipleriyle uygulanmaya başlandı (Yalçın v.d., 2012: 323-324).

Yukarıda yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin geçirmiş olduğu tarihi süreç ele alınarak bu perspektifte Balıkesir'in nasıl bir süreçten geçtiğini ve Cumhuriyet döneminde nasıl bir gelişme gösterdiği verilmeye çalışıldı. Bu anlamda Balıkesir, Milli Mücadele döneminde ve akabinde çağdaş bir devlet olma yolundaki Türkiye Cumhuriyeti'nin projelerinde önemli bir yer tutmuştur. Bütün bu süreçlerde Balıkesir yukarıda da görüldüğü üzere ilk önce iki yıldan fazla süren bir Yunan işgali deneyimi geçirmiş, daha sonra da Türk-Yunan nüfus mübadelesinde göçmenlerin iskân edilmesinde başta gelen şehirlerden biri olmuştur. Bununla birlikte Balıkesir'in Cumhuriyet dönemi değişim ve dönüşüm içinde de bir gelişme kaydettiği muhakkaktır. Balıkesir'in başından geçen bu tarihi süreci bilmek, makalemizin konusu olan 1935 nüfus sayımı ve bu sayımın biraz sonra inceleyeceğimiz verilerinin Balıkesir ölçeğinde ortaya çıkardığı sonuçları sağlıklı bir biçimde değerlendirme imkânı verecektir. Fakat önce 1935 nüfus sayımı için hem Ülke genelinde hem de Balıkesir'de yapılan hazırlıklara bakmak faydalı olacaktır.

1935 Nüfus sayımı için yapılan hazırlıklar

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi Türkiye Cumhuriyetinde ilk nüfus sayımı 1927'de gerçekleştirilmişti. Yapılan bu ilk nüfus sayımı hakkında mevcut bir kanun vardı. Fakat aradan geçen sekiz yıl içinde hem dünyada hem de Türkiye'de birtakım teknolojik gelişmeler ve değişen toplumsal özellikler yüzünden yeni bir kanun yapma ihtiyacı doğdu ve 1934 yılında nüfus sayımına ilişkin kanunlar meclisten geçti (Erdem, 2016: 38). Daha sonra Türkiye genelinde belirlenen beş pilot yerde deneme seçimleri tertip edildi ve sonuçları itibarıyla gelecek seçimin yapılabilirliği ortaya çıktı (BCA, 30.10.0.0/24.137.3). Bu uygulamadan sonra sayımın esasları ve gayesi hakkında yönetmelik yayınlandı (BCA, 30.10.0.0/26.148). Arından adı geçen yönetmelik yürürlüğe konuldu (BCA, 30.10.0.0/54.36.7). 17.04.1935 tarihinde yayınlanan yönetmelikte seçim tarihi 18 İlkteşrin 1935 Cuma günü olarak kararlaştırılmıştı. Bu tarih daha sonra 01.06.1935 tarihinde yayınlanan kararname ile 20.10.1935 tarihi Pazar gününe alındı (BCA, 30.18,1-2/55.45.3). Bundan sonra nüfus sayımı için sayım mıntıkları ve sayım memuru tayini yapıldı (BCA, 30.10.0.0/24.137.5). Memur tayinlerinin ardından 15.08.1935 tarihinden sonra nüfus sayımı için kamu görevlilerine ve halka duyurulmak üzere bir bildiri yayınlandı. Bu bildiri metni şöyleydi:

"Büyük, Küçük Bütün Subaylara ve Devlet İşyarlarına (Memurlarına) ve Bütün Yurttaşlara Önümüzdeki 20 İlkteşrin 1935 Pazar günü yurdumuzda ikinci genel nüfus sayımı yapılacaktır. Sayım, Devlet ve Ulus için en önemli ve en faydalı işlerden biridir. Sayım günü yurdumuzun içinde yaşayan insanların eksiksiz yazılıp sayılabilmesi için hükümet bütün tedbirleri almış bulunmaktadır. Bu işin dileğimize uygun olarak başarılmasını her şeyden önce il, ilçe ve komonbaylarından beklemekle beraber, üzerlerine sayım memurluğu ödevini alacak olan bütün subayların, işyarların, öğretmenlerin ve yurttaşların da bu ödevi canla başla yapmaları gerekli olduğu hatırlatmak isterim. Sayım gününe kadar hepimizi düşen başka bir ödev de, bütün yurttaşlara sayımın faydalarını ve bu işin yeni vergiler

koymak için yapılmadığını, sadece Devlet ve Ulus işlerinin daha ziyade ileri götürülmesi için yapıldığını anlatmaktadır. Çok önem verilmesi gerekli olan bir nokta şudur: Sayım, yurdun her tarafında bir günde başlayıp, bir günde bitirilecek ve her yerde, yalnız o gün hazır bulunanlar kaydedilecektir. Bu sebeple, bir yerin ahalisinden olup o gün orada bulunmayanlar sayım defterine yazılmayacaklardır. Yarının büyükleri olan çocukların en küçüklerinin bile sayım defterine yazılmaları da asla unutulmamalıdır. Amacımız ne bir eksik ne bir artık, Türk Ulusunun sayısını ve ne halde olduğunu doğru olarak öğrenmektir. Herkesin bu amacı gerçekleştirmeye çalışmasını dilerim. Başvekil” (BCA, 30.10.0/26.148,4). Balıkesir’de de Türk Dili Gazetesinde sayım meselesi gündeme alınmış ve gazeteden halkı bilinçlendiren manşetler atılmıştır. Bu manşetler şöyleydi:

“Sayımın çabuk bitmesi için sayım memurlarının suallerine hemen cevap veriniz. Memurları söze tutmak kendilerine yiyecek içecek ikram etmek yasaktır” (Türk Dili, 1935a). “Okur-yazar bütün yurttaşlar kendilerine verilecek sayım vs. kontrol memurluğu vazifesini kabul etmeye mecburdurlar” (Türk Dili, 1935b). “Sayımın bittiği haber verilinceye kadar evden çıkmak yasaktır. Çıkanlar için para ve hapis cezası vardır” (Türk Dili, 1935c). “Sayımda, her binada yalnız sayım memuru geldiği zaman hazır bulunanlar yazılacaktır. Ailenizden herhangi bir kimse o gün evde değilse onu yazdırmayınız; çünkü o da bulunduğu yerde yazılmış olacaktır” (Türk Dili, 1935d). “Doğru cevap verelim. Sayımın ne süel (askerî), ne finansal ve ne de özel bir noktası yoktur. Doğru söyleyenler bu yüzden hiçbir zarara uğramayacaklardır. Doğru söylemeyenler ancak ilme, devlete çok büyük kötülük etmiş olurlar” (Türk Dili, 1935e).

Böylece hem ülke çapında hem de Balıkesir’de sayımın sağlıklı ve sorunsuz yapılabilmesi için birçok hazırlık yapıldı. Yapılan bu hazırlıklar çerçevesinde nüfus sayımı 20.10.1935 tarihi Pazar günü gerçekleştirildi. 1935 Nüfus Sayımı sonucunda her vilayetin ayrıntılı nüfus bilgilerini içeren kesin ve ayrıntılı neticeler içeren doküman kitapçıkları yayımlandı. Bu doküman kitapçıklarından biri de 1936 yılında yayınlanan Balıkesir’e ait kitapçıktır. Şimdi bu doküman kitapçığına göre Balıkesir’in hem merkez kazasının (şehir, kent) hem de Balıkesir vilayetinin demografik yapısını ve özelliklerinin değerlendirmeye çalışacağız.

Balıkesir vilayetinin cinsiyet açısından nüfus yapısı ve yoğunluğu

Yapılan 1935 nüfus sayımı sonuçlarına göre ülke genelinde toplam yerleşim yeri sayısı bilgileri elde edilmiştir. Yerleşim yerleri idari taksimata göre vilayet, kaza, nahiye ve köylerden oluşmaktadır. Buna göre ülkede 57 vilayet, 356 kaza 809 nahiye ve 34.067 köy olduğu tespit edilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (TCBDİE), 1990:2). Bununla beraber diğer bir veri ise toplam nüfusun erkek ve kadın olmak üzere tespitiydi. Adı geçen nüfus sayımı sonucunda Türkiye’nin toplam nüfusunun 16.158.018 kişi olduğu tespit edilmiştir. Bunun 7.936.770’i erkek 8.221.248’i kadındır (Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü (TCBİGD), 1937:3). Söz konusu sayıma göre nüfus miktarı açısından Balıkesir 56 il arasında beşinci sıradadır. Bu da Balıkesir’in Türkiye genelinde nüfus yoğunluğu bakımından ne kadar önemli bir vilayet olduğunu gözler önüne sermektedir (Başvekalet Merkez İstatistik Umum Müdürlüğü (BMİUM), 1938:1). Nüfus sayımına (1935) göre Balıkesir vilayetinde Merkez kazadan başka Ayvalık, Balya, Bandırma, Burhaniye, Dursunbey, Edremit, Erdek, Gönen, Sındırgı ve Susıgırlık olmak üzere toplam 11 kaza ve bu kazalara bağlı 48 nahiye bulunmaktadır. 1935 yılında Balıkesir’de 14.315 km²’ye 34 kişi düştüğü görülmektedir. Aynı şekilde ilçelere baktığımızda coğrafi alanı en az olan yer 310 km² Erdek kazası iken, en fazla olan da 3625 km² ile Merkez kazasıdır (TCBİGD, 1936:5).

Tablodaki verilerden görüldüğü üzere 1935 yılı nüfus sayımı sonucu ulaşılan bilgilerden Balıkesir vilayetinin nüfusunun cinsiyetlere göre bir tasnife gidildiğinde nüfusun 236.637’sinin erkek, 244.735’nin ise kadın olduğu görülür. Böylece erkek ve kadın olmak üzere toplam nüfus 481.372 kişidir. Bununla beraber 14.315 km²’lik bir alana sahip olan vilayetin km² başına düşen toplam kişi sayısı da 34 kişidir.

Tablo 1: 1935 genel nüfus sayımı 20 ilkteşrin 1935 (Balıkesir vilayeti)

Kazalar	Şehirde			Nahiye ve köylerde			Toplam nüfus				
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Coğrafi Alan	Yoğunluk
Merkez	13.929	12.770	26.699	61.927	65.691	127.618	75.856	78.461	154.317	3625	43
Ayvalık	6.563	6.525	13.088	4.823	4.623	9.451	11.391	11.148	22.539	425	53
Balya	1.402	1.329	2.731	14.002	14.899	28.901	15.404	16.228	31.632	1095	29
Bandırma	6.906	6.379	13.285	18.558	19.148	37.706	25.464	25.527	50.991	1910	27
Burhaniye	2.882	2.716	5.598	7.923	8.075	15.998	10.805	10.791	21.596	340	64
Dursunbey	1.470	1.808	3.278	11.895	13.361	25.256	13.365	15.169	28.534	2205	13
Edremit	7.106	5.450	12.556	16.352	17.231	33.583	23.458	22.681	46.139	1430	32
Erdek	2.361	2.328	4.689	4.591	4.409	9.000	6.952	6.737	13.689	310	44
Gönen	4.468	5.219	9.687	18.939	19.964	38.903	23.407	25.183	48.590	1110	44
Sındırgı	1.258	1.315	2.573	14.259	16.139	30.398	15.517	17.454	32.971	1420	23
Susıgırlık	3.055	2.514	5.569	11.963	12.842	24.805	15.018	15.356	30.374	445	68
TOPLAM	51.400	48.353	99.753	185.237	196382	381.619	236.637	244.735	481.372	14.315	34

Kaynak: (Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü (TCBİGD,1936:5).

Bu bilgiden hareketle Balıkesir vilayetinin nüfusunun tüm ülke genelinde ikinci derecede yoğun olduğu ortaya çıkmaktadır (BMİUM, 1938: 2). Bu anlamda Balıkesir vilayetinde merkez (şehir) ve kazalar (ilçeler) arasında bir karşılaştırma yaptığımızda ise nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu kaza Susıgırlık iken; en az olduğu kaza ise Dursunbey'dir (TCBİGD, 1936: 5). Bununla beraber 1927 yılında düzenlenen nüfus sayımında Balıkesir vilayetinin toplam nüfusu 421.066 kişidir. Bunun 206.220'si erkek, 214.846'sı kadındır. Bu bilgiler bize, geçen sekiz yılda Balıkesir vilayetinin nüfusunun 60.306 kişi arttığını göstermektedir (TCBİUM, 1929 a: IV).

Balıkesir vilayetinin merkez kazası

Balıkesir vilayetinin Merkez kazası, Şehir ve Merkez nahiye olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Şehrin nüfusu 13.929 erkek ve 12.770 kadın olmak üzere toplam 26.699 kişidir. Adı geçen nüfus sayımına göre Balıkesir Merkez kazasının 13 nahiyesi vardır. Bunlar nüfus büyüklüklerine göre Merkez, Şamlı, Kepsut, Bigadiç, Çağış, İvrindi, Gireson, Konakpınar, Korucu, Kúpeler, Yağcılar, Osmanköy ve Durak nahiyesidir. Merkez nahiyesinin toplam 35 köyü vardır. Merkez nahiyesinin nüfusu ise 10.718 erkek ve 11.014 kadın olmak üzere toplamda 21.732 kişiye tekabül etmektedir. Bu nahiye'nin en kalabalık köyü 643 erkek ve 705 kadın olmak üzere toplamda 1.348 kişi ile Pamukçu'dur. Adı geçen nahiye'nin nüfusu en az köyü ise 76 erkek ve 88 kadın olmak üzere toplamda 164 kişi nüfusu ile Kötelyli köyüdür (TCBİGD, 1936: 6-12).

Nüfus olarak ikinci nahiye Şamlı'dır. Şamlı'da toplam 26 köy bulunmaktadır. Burada 6.914 erkek ve 7.393 kadın var olup, bunların toplamı 14.307 kişidir. Bu nahiye'nin en kalabalık köyü toplam 1402 nüfusu ile Şamlı köyü olup, burada 673 erkek ve 729 kadın vardır. Şamlı'nın en küçük köyü ise toplam 51 nüfusu ile İskender köyü olup, bu köyde ise 22 erkek ve 29 kadın vardır. Kepsut ise 6.767 erkek ve 7085 kadın olmak üzere toplamda 13.852 nüfusu ile Balıkesir merkez kazasının üçüncü büyük nahiyesidir. Kepsut'ta toplam 37 köy vardır. Buranın en büyük yerleşim yeri ise 1.608 erkek ve 1534 kadın nüfusu ile yine kendi ismini taşıyan Kepsut'tur. Kepsut'un en küçük köyleri ise Atranos ve Sarıçayır'dır. Bu iki köyün erkek ve kadın nüfuslarına baktığımızda, Atranos'un nüfusu 30 erkek, 29 kadın toplam nüfus 59 iken; Sarıçayır'ın nüfusu 26 erkek, 33 kadın olarak toplam 59 kişidir (TCBİGD, 1936: 6-12).

Balıkesir Merkez kazaya bağlı nahiye'lerden dördüncü büyük nahiye Bigadiç'tir. Bigadiç'te toplam 33 köy vardır. Bu nahiye'nin nüfusu ise 6454 erkek ve 7.163 kadın olmak üzere toplam nüfusu 13.617 kişidir. Nahiye'de nüfusu en fazla olan köy ise 395 erkek ve 422 kadın olarak toplamda 817 nüfusu ile Baba köyüdür. Buranın nüfusu en az olan köyü ise 31 erkek ve 37 kadın olmak üzere toplamda 68 kişi

ile Yörücekler'dir. Merkez kazaya bağlı nüfus bakımından en kalabalık beşinci nahiye ise Çağış nahiyesidir. Bu nahiyede 19 köy olmakla beraber nüfusu 4.781 erkek ve 5.079 kadın olmak üzere toplam 9.860 kişidir. Bu nahiyenin en kalabalık köyü ise Nergiz köyüdür. Köy, 386 erkek ve 447 kadından oluşmakla beraber toplam nüfusu 833 kişidir. Nahiyenin en az nüfuslu köyü ise toplamda 157 nüfusu ile Tatar köyüdür. Bu köyde 72 erkek ve 85 kadın vardır (TCBİGD, 1936: 6-12).

Nüfusu bakımından altıncı nahiye ise İvrindi'dir. Bu nahiyenin 29 köyü vardır. Toplam nüfusu 4.667 erkek ve 4858 kadın olmak üzere 9525 kişidir. Nahiyenin en kalabalık köyü nahiyeye de ismini veren İvrindi'dir. İvrindi'de 752 erkek ve 778 kadın toplam 1.530 kişi vardır. İvrindi'nin en az nüfuslu köyü ise Çavlu köyü olup 60 erkek ve 57 kadın olmak üzere toplam 117 kişidir. Merkez kazaya bağlı yedinci sırada Gireson nahiyesi gelir. Bu nahiyenin nüfusu 4.206 erkek ve 4.565 kadın ile toplamda 8.771 kişidir. Nahiyenin toplam 23 köyü vardır. Bu köylerden nüfusu en fazla olan köy adını nahiyeye de veren Gireson Köyüdür. Köyde 730 erkek ve 820 kadın toplam 1.550 kişi vardır. Nahiyenin nüfusu en düşük olan köyü ise Kocaören köyüdür. Bu köyün 41 erkek ve 41 kadın nüfusu vardır (TCBİGD, 1936: 6-12).

Merkez kazanın nüfusu bakımından sekizinci büyük nahiyesi ise Konakpınar'dır. Bu nahiyenin 3.886 erkek ve 4042 kadın olmak üzere toplam nüfusu 7.928'dir. Adı geçen nahiyenin toplam 26 köyü mevcuttur. Bu köylerden nüfusça en kalabalık olanı Akçe köyüdür. Akçe köyünün 379 erkek ve 415 kadın olmak üzere toplam 794 nüfusu vardır. Nahiyenin nüfusça en küçük köyü ise Kuşkaya köyü olup, bu köyün 37 erkek ve 38 kadın olmak üzere toplamda 75 nüfusu vardır. Merkez kazanın dokuzuncu nahiyesi ise Korucu nahiyesidir. Nüfusu itibarıyla 3.758 erkek ve 3.920 kadın olmak üzere toplam 7.678 kişi olup, adı geçen nahiyenin toplam 24 köyü bulunmaktadır. Bu köylerden en kalabalık nüfusu Yeniceikebir köyü barındırmaktadır. Yeniceikebir'in 440 erkek ve 472 kadın olmak üzere toplam nüfusu 912'dir. Adı geçen nahiyenin nüfusu en az olan köyü ise Kına köyüdür. Bu köy ise 32 erkek ve 32 kadın ile toplam 64 kişidir (TCBİGD, 1936: 6-12).

Küpeler nahiyesi ise nüfusu bakımından Merkez kazanın onuncu en büyük nahiyesidir. Burada 3.031 erkek ve 3.156 kadın olmak üzere toplam 6.187 kişi mevcuttur. Bu nahiyenin toplamda 23 köyü vardır. Köylerinden en fazla nüfusu barındıran köy ise Macarlar köyüdür. Bu köy 275 erkek ve 281 kadın ile toplam 556 kişilik bir nüfusa sahiptir. Adı geçen nahiyenin en küçük köyü ise Köyyeri köyüdür. Burada ise 51 erkek ve 43 kadın olmak üzere toplam 94 kişi yaşamaktadır. Balıkesir'in 1935 nüfus sayımına göre en kalabalık on birinci nahiyesi ise Yağcılar nahiyesidir. Yağcılar nahiyesinde 2297 erkek ve 2505 kadın olmak üzere 4802 kişi yaşamaktadır. Bu nahiyenin toplam 25 köyü vardır. En kalabalık köyü 169 erkek ve 168 kadın ile toplamda 337 nüfusuyla Kızılçukur köyüdür. Adı geçen nahiyenin nüfusu en az olan köyü ise 28 erkek ve 25 kadın olmak üzere toplam nüfusu 53 kişi olan Tazağan köyüdür (TCBİGD, 1936: 6-12).

Adı geçen nüfus sayımına göre Merkez kazanın en kalabalık on ikinci nahiyesi ise Osmanköy nahiyesidir. Osmanköy'ün 2.294 erkek ve 2.515 kadın olmak üzere toplam nüfusu 4.719 kişidir. Nahiyenin toplam 18 köyü bulunmaktadır. Bu nahiyenin en kalabalık köyü ise 453 erkek ve 474 kadın olmak üzere toplam 927 kişi bulunduran Kayapa köyüdür. Bununla beraber nüfusu en az olan köy ise 54 erkek ve 68 kadın ile toplam nüfusu 122 kişi olan Kovukyurt köyüdür. Nüfus büyüklüğü bakımından Merkez kazanın en az nüfusuna sahip ve bu sebeple on üçüncü sırada olan nahiye ise Durak nahiyesidir. Durak nahiyesi 2.244 erkek ve 2.396 kadın olmak üzere toplam 4.640 kişiye ev sahipliği yapmaktadır. Bu nahiyenin toplam 19 köyü vardır. Bu köylerden nüfusu en fazla olan köy İsaalan köyüdür. Bu köy 247 erkek ve 292 kadın olmak üzere toplam nüfus 539 kişidir. Adı geçen nahiyenin nüfusu bakımından en küçük köyü ise Orencik köyüdür. Orencik köyünde ise 42 erkek ve 55 kadın olmak üzere toplam 97 kişi yaşamaktadır (TCBİGD, 1936: 6-12).

Balıkesir vilayetinin diğer kazaları

Merkez kaza dışında nüfusu en çok olan kaza Bandırma'dır. Bu haliyle diğer kazalar arasında Bandırma birinci sırada yer almaktadır. 1935 Nüfus Sayımına göre Bandırma'nın şehir merkezi'nin nüfusu 6.906 erkek ve 6379 kadın olmak üzere toplam nüfusu 13.285 kişidir. Bununla beraber Bandırma'nın toplam altı nahiyesi bulunmaktadır. Bunlar nüfus yoğunluklarına göre sırasıyla Manyas, Edincik, Şevketiye,

Darıca ve Merkez nahiyesidir. Bu nahiyeler ile birlikte Bandırma kazasının toplam nüfusu ise 25.464 erkek ve 25.527 kadın olmak üzere 50.991 kişidir. Nahiyelerden nüfusça en fazla olan Manyas nahiyesi 5.330 erkek ve 5.397 kadın olmak üzere toplam 10.727 nüfusa sahiptir. Bununla beraber nahiyenin toplam 10 köyü mevcuttur. Bandırma'ya bağlı ikinci büyük nahiye olan Edincik'e baktığımızda ise buranın toplam nüfusu 3.462 erkek ve 3.645 kadın olmak üzere toplam 7.107 kişidir. Adı geçen nahiyenin toplam 11 köyü bulunmaktadır. Bandırma'nın üçüncü büyük nahiyesi ise Şevketiye'dir. Bu nahiye, 3.429 erkek ve 3.649 kadından ibaret olup, toplam nüfusu 7.078 kişidir. Şevketiye nahiyesinin ise toplam 10 köyü vardır. Dördüncü büyük nahiye ise Darıca olup, buranın toplam nüfusu 1.951 erkek ve 1.953 kadın olmak üzere 3.904 kişidir. Adı geçen nahiyesinin ise 13 köyü bulunmaktadır. Bandırma'nın nüfus bakımından en az olan nahiyesi Merkez nahiyesi olup nahiyeler içinde beşinci sıradadır. Merkez nahiyenin 1.893 erkek ve 1.920 kadın olmak üzere toplam nüfusu 3.813 kişidir. Merkez nahiyenin ise toplam 10 köyü vardır (TCBİGD, 1936: 14-15). Balıkesir'in nüfusu bakımından en büyük ikinci kazası Gönen'dir. Gönen'in şehir merkezi 4.468 erkek ve 5.219 kadın ile toplam 9.687 kişiyi barındırmaktadır. Ayrıca burada belediye hizmetleri de verilmektedir. Gönen'in toplam dört nahiyesi vardır. Bunlar nüfus yoğunluklarına göre sırasıyla Merkez, Sarı, Çakır ve Kavak nahiyeleridir. Gönen şehir merkezi ve nahiyeler ile birlikte kazanın toplam nüfusu 48.950 kişidir. Nüfus itibarıyla sıralamada birinci olan Merkez nahiyesinin toplam nüfusu 19.392 kişidir. Bu nüfusun 9361'i erkek, 10.031 de kadındır. Bununla beraber Merkez nahiyenin 53 köyü vardır. Merkez nahiyenin ardından Sarı nahiyesi gelmektedir. Sarı nahiyesinde ise toplam nüfus 9.391 kişidir. Bu nüfusun 4.606'sı erkek 4.785'i ise kadındır. Sarı nahiyesinin toplam 17 köyü bulunmaktadır. Nüfusu bakımından üçüncü sırada ise Çakır nahiyesi gelmektedir. Bu nahiyenin 2.883 erkek ve 2.955 kadın olmak üzere toplam nüfusu 5.788'dir. Köy sayısı ise toplam 15'tir. Son nahiye ise Kavak nahiyesidir. Bu nahiyenin 2.139'u erkek 2.193 ise kadındır. Böylece toplam nüfusu 4.332 kişidir. Adı geçen nahiyenin toplam 10 köyü bulunmakla beraber bir de 104 erkekten müteşekkil yol işçileri de vardır (TCBİGD, 1936: 20-21).

Tablodan edindiğimiz verilere göre Balıkesir'in nüfusu bakımından en fazla olan üçüncü kazası Edremit'tir. Edremit'in şehir merkezi 7.106 erkek ve 5.450 kadın olmak üzere toplam nüfus 12.556 kişidir. Yine burada da Gönen'de olduğu gibi belediye hizmetlerinin verildiği görülmektedir. Toplam sahip olduğu nahiye ise dört olup, bunlar nüfus büyüklüklerine göre sırasıyla Havran, Hamdibey, Merkez ve Altınoluk nahiyeleridir. Edremit'in kendisine bağlı nahiyeleri ile toplam nüfusu ise 46.139 kişidir. Nüfus büyüklüğüne göre Havran Edremit'in en kalabalık nahiyesidir. Buranın erkek nüfusu 6.801 ve kadın nüfusu 7.104 kişi iken toplam nüfusu 13.905 kişidir. Bununla beraber Havran'da toplam 25 köy vardır. Havran'dan sonra ikinci büyük nahiye ise Hamdibeydir. Hamdibey 4.268 erkek ve 4.607 kadın olmak üzere toplam 8.875 kişiyi barındırmaktadır. Toplam köy sayısı ise 36'dır. Edremit'in Merkez nahiyesi nüfus büyüklüğü bakımından kazanın üçüncü büyük nahiyesi olarak görülmektedir. Bu anlamda Merkez nahiyenin 3.859 erkek ve 3.969 kadın olmak üzere toplam 7.828 nüfusu vardır. Nahiyede 21 köy vardır. Edremit'in nüfusu bakımından en küçük nahiyesi ise Altınoluk'tur. Altınoluk'ta 1.424 erkek ve 1.551 kadın olmak üzere toplam 2.975 kişi yaşamaktadır. Bununla beraber toplamda 7 köyü bulunmaktadır (TCBİGD, 1936: 18-19). Balıkesir'in dördüncü büyük kazası Sındırgı'dır. Sındırgı kaza merkezi 1.258 erkek ve 1.315 kadın olmak üzere toplam nüfusu 2.573 kişiden ibarettir. Belediye hizmetlerinin de verildiği Kazanın kendisine bağlı üç nahiyesi vardır. Bunlar sırasıyla Merkez, Çorum ve Gölcük nahiyeleridir. Bununla beraber Sındırgı'nın nüfusu bütün bu nahiyeleri ile hesaplandığında toplam 32.971 rakamına ulaşılır. Nüfusu bakımından en büyük Merkez nahiyesinin 7.640 erkek ve 8.425 kadın olmak üzere toplam nüfusu 16.066 kişidir. Merkez nahiyenin 41 köyü mevcuttur. İkinci en büyük nahiye olan Çorum'un nüfus özelliklerine bakıldığında; 4.082 erkek ve 4.864 kadın olmak üzere toplam 8.945 nüfusu vardır. Bu nahiyenin toplam 20 köyü mevcuttur. Büyüklük bakımından Sındırgı'nın en küçük nahiyesi ise Gölcük olup, 2.537 erkek ve 2.849 kadın olmak üzere toplam nüfusu 5.396 kişidir. Gölcük'te ise toplam 14 köy mevcuttur (TCBİGD, 1936: 22-23).

Balya ise Balıkesir'in beşinci büyük kazasıdır. Belediye hizmetlerinin de verildiği Balya'nın kaza merkezi 1.402 erkek ve 1.329 kadın toplam nüfusu 2.731 kişidir. Balya'nın toplam dört nahiyesi vardır. Bunlar nüfus yoğunluklarına göre sırasıyla Merkez, Orhanlar, Pazarköy ve İlica nahiyeleridir. Balya'nın bu dört nahiye ile birlikte toplam nüfusu 31.632 kişidir. Balya'nın en büyük nahiyesi Merkez nahiyesidir. Bu nahiye 5.595 erkek ve 6.029 kadın ile toplam 11.625 nüfusa sahiptir. Merkez nahiyede 30 köy bulunmaktadır. İkinci büyük nahiye ise Orhanlar'dır. Burada ise 3.446 erkek ve 3.531 kadın

olmak üzere toplam 6.977 kişi yaşamaktadır. Mevcut köy adedi ise 11'dir. Üçüncü nahiye ise Pazarköy nahiyesi olup, bu nahiyede 2.815 erkek ve 3.017 kadın toplam 5.832 kişi mevcuttur. Adı geçen nahiyenin 10 köyü vardır. Ilıca ise dördüncü nahiye olup, 2.145 erkek ve 2.322 kadın olmak üzere toplam 4467 kişiden mürekkeptir. Burada da 10 köy vardır (TCBİGD, 1936: 13-14). Balya'dan sonra Susıgırlık, Bakılesir'in en büyük altıncı nahiyesidir. Susıgırlık'ın merkez nüfusu toplam 5.569 kişi olmakla beraber burada 3.055 erkek ve 2.514 kadın vardır. Belediye hizmetlerinin de verildiği Kazanın nüfus yoğunluklarına göre sırasıyla Merkez, Ömerköy ve Göbel adlı üç nahiyesi bulunmaktadır. Susıgırlık'ın bütün bu nahiyeleri ile toplam nüfusu ise 30.374 kişidir. Birinci sırada olan Merkez nahiyesi 5.619 erkek ve 5.889 kadın olmak üzere toplam 11.508 kişiyi barındırmaktadır. Toplam 25 köye sahiptir. İkinci büyük nahiye olan Ömerköy de ise 3.741 erkek ve 4.083 kadın olmak üzere toplam 7.821 kişi yaşamaktadır. Bu nahiyenin toplam 17 köyü bulunmaktadır. Üçüncü sırada olan Göbek nahiyesi ise 2.603 erkek ve 2.870 kadın olmak üzere toplam 5.473 kişinin yaşadığı bir yerdir. Bu nahiyenin toplam 9 köyü vardır (TCBİGD, 1936: 23-24).

Dursunbey ise Balıkesir'in kazaları arasında yedinci sıradadır. Bu kaza merkezinde 1.470 erkek ve 1.808 kadın olmak üzere toplam 3.278 kişi kaydedilmiştir. Belediye hizmetlerinin faal olduğu kazanın nüfus yoğunluklarına göre sırasıyla Merkez, Gökçedağ, Kavacık ve Kireç adlarında toplam dört nahiyesi vardır. Bu nahiyeler ile birlikte Dursunbey'in toplam nüfusu 28.534 kişiye tekabül etmektedir. Merkez nahiyesinin 4.582 erkek ve 5.066 kadın olmak üzere toplamda 9.648 nüfusu bulunmaktadır. Toplam 32 köyü bulunmaktadır. İkinci sırada olan Gökçedağ nahiyesi ise 3.586 erkek ve 4.367 kadın toplam nüfusu 7.953 kişiden mürekkeptir. Bu kazanın toplam 41 köyü mevcuttur. Kavacık nahiyesi ise Dursunbey'in üçüncü büyük nahiyesi olup, 2.179 erkek ve 2.232 kadın olmak üzere toplam 4.411 kişidir. Ayrıca 225 erkek yol işçisi de kayıtlara geçmiştir. Kavacık'tan sonra gelen ve Dursunbey'in en küçük nahiyesi ise Kireç nahiyesidir. Bu nahiyenin 1.548 erkek ve 1.696 kadın olmak üzere toplam nüfusu 3.244 kişi olup toplam 15 köyü mevcuttur (TCBİGD, 1936: 16-18). Ayvalık, 1935 nüfus sayımına göre nüfus bakımından Balıkesir'in kazaları arasında sekizinci sırada yer almaktadır. Bu anlamda kaza merkezi 6.563 erkek ve 6.525 kadın olmak üzere toplam 13.088 kişiden müteşekkildir. Belediye hizmetlerinin verildiği kazanın toplam üç nahiyesi vardır. Bunlar nüfus büyüklüğüne göre Altınova, Merkez ve Alibey olarak tespit edilmiştir. Ayvalık'ın bu üç nahiye ile birlikte toplam nüfusu 22.539 kişidir. Altınova nahiyesi 2.444 erkek ve 2.381 kadın olmak üzere toplam nüfusu 4.825 kişidir. Ayrıca Ayvalık kazası gibi burada da belediye hizmetleri tatbik edilmektedir. Bu nahiyenin toplam 11 köyü vardır. Merkez nahiyesi ise ikinci sırada olup, 1358 erkek ve 1245 kadın olmak üzere toplam 2.603 kişiyi sahiptir. Burada toplam 6 köy bulunmaktadır. Alibey ise Ayvalık'ın üçüncü büyük nahiyesi olup, 1.025 erkek ve 997 kadın ile toplam 2.022 nüfusa sahiptir. Yine burada da belediye hizmetlerinin verildiği görülmektedir (TCBİGD, 1936: 13). Burhaniye 1935'te nüfus yoğunluğuna göre Balıkesir'in dokuzuncu sırada olan kazasıdır. Kazanın merkezinde 2.882 erkek ve 2.715 kadın toplam 5.597 kişi vardır. Belediye hizmetlerinin verildiği kazanın toplam iki nahiyesi vardır. Bu nahiyeler sırasıyla Merkez ve Armutova'dır. Burhaniye bu nahiyeleri ile birlikte 21.596 nüfusa sahiptir. Birinci sırada yer alan Merkez nahiyesi 5.409 erkek ve 5.637 kadın olmak üzere toplam 11.046 kişi nüfus barındırmaktadır. Bununla beraber toplam 29 köyü de vardır. Kazanın ikinci ve son nahiyesi olan Armutova'da ise 2514 erkek ve 2438 kadın olmak üzere toplam 4.952 kişi yaşamaktadır. Nahiyeye bağlı köy sayısı ise 15'tir (TCBİGD, 1936: 16). Erdek, nüfus itibarıyla onuncu sırada olan Balıkesir'in son nahiyesidir. Erdek merkez nüfusu 2.361 erkek ve 2.328 kadından müteşekkil, toplam 4.689 yerleşimciye sahiptir. Belediye hizmetlerinin verildiği kazanın toplam iki nahiyesi vardır. Bunlar sırasıyla Merkez ve Marmara nahiyeleridir. Bu iki nahiye ile birlikte Erdek'in toplam nüfusu 13.689 kişidir. İlk sırada yer alan Merkez nahiyesinde 3.042 erkek ve 2.908 kadın olmak üzere toplam 5.950 kişi mevcuttur. Buranın 16 köyü vardır. İkinci sırada yer alan Marmara nahiyesinde ise 1579 erkek ve 1501 kadın mevcut olmakla birlikte toplam 3.080 kişi nahiyede yaşamaktadır. Nahiyenin 13 köyü vardır (TCBİGD, 1936: 19-20).

Balıkesir'de okur-yazarlık durumu

Nitelikli bir nüfus yapısı, toplum içindeki eğitilmiş olanların çoğunlukta olmasıyla doğru orantılıdır. 1935 Nüfus Sayımına göre Türkiye genelinde okuma ve yazma bilen kişi sayısının 2.475.748 yalnızca okuma bilen kişi sayısının ise 42.130 kişi olduğunu göstermiştir. Böylece Türkiye geneli okuma bilen toplam kişi sayısı 2.517.878 kişidir (TCBİGD, 1937:201).

Tablo 2: 1935 nüfus sayımına göre Balıkesir merkez (şehir)'de okuma-yazma oranları

Yaş Grupları	Erkek						Kadın					
	Okuma ve Yazma Bilen	Yalnız Okuma Bilen	Bilmeyen	Toplam	Yüzde Oran		Okuma ve Yazma Bilen	Yalnız Okuma Bilen	Bilmeyen	Toplam	Yüzde Oran	
					Bilen	Bilmeyen					Bilen	Bilmeyen
0-4	-	-	1.287	1.287	-	100.0	-	-	1.278	1.278	-	100.0
5	-	-	336	336	-	100.0	-	-	285	285	-	100.0
6	-	-	308	308	-	100.0	-	-	274	274	-	100.0
7	226	-	106	332	68.1	31.9	78	1	287	366	21.6	78.4
8	222	-	122	344	64.5	35.5	158	1	190	349	45.6	54.4
9	283	-	54	337	84.0	16.0	168	1	126	295	57.3	42.7
10	282	-	54	336	83.9	16.1	170	-	113	283	60.1	39.9
11	246	-	38	284	86.6	13.4	138	-	82	220	62.7	37.3
12	311	-	87	398	78.1	21.9	160	1	145	306	52.6	47.4
13	261	-	45	306	85.3	14.7	136	-	95	231	58.9	41.1
14	248	-	41	289	85.8	14.2	131	2	58	191	69.6	30.4
15	187	-	51	238	78.6	21.4	117	-	101	218	53.7	46.3
16	119	-	30	149	79.9	20.1	94	-	62	156	60.3	39.7
17	82	-	22	104	78.8	21.2	64	-	40	104	61.5	38.5
18	128	1	57	186	69.4	30.8	121	-	106	227	58.3	46.7
19	94	-	43	137	68.6	31.4	70	-	68	138	50.7	49.3
20-24	1.285	6	833	2.124	60.8	39.2	558	9	680	1249	45.5	54.5
25-29	1080	7	560	1647	66.0	34.0	362	3	747	1.112	32.8	67.2
30-34	607	3	445	1055	57.8	42.2	248	10	729	987	26.1	78.9
35-39	445	3	425	873	51.3	48.7	167	5	721	893	19.3	80.7
40-44	315	8	330	653	49.5	50.5	72	2	674	748	9.9	90.1
45-49	222	7	296	525	43.6	56.4	35	1	571	607	5.9	94.1
50-54	145	5	279	429	35.0	65.0	28	2	534	564	5.3	94.7
55-59	84	4	224	312	28.2	71.8	11	1	433	445	2.7	97.3
60-64	74	6	271	351	22.8	77.2	8	2	525	535	1.9	98.1
65-69	28	3	197	228	13.6	86.4	-	1	236	237	0.4	99.6
70-74	16	1	175	192	8.9	91.1	1	-	234	235	0.4	99.6
75-79	4	-	81	85	4.7	95.3	-	-	73	73	-	100.0
80-84	-	1	46	47	2.1	97.9	-	-	90	90	-	100.0
85-89	-	-	17	17	-	100.0	3	-	33	36	8.3	91.7
90-94	-	-	11	11	-	100.0	-	-	25	25	-	100.0
95	1	-	4	5	20.0	80.0	-	-	12	12	-	100.0
Meçhul	2	-	2	4	50.0	50.0	-	-	3	3	-	100.0
TOPLAM	6.997	55	6.877	13.929	50.6	49.4	3098	42	9630	12.770	24.6	75.4

Kaynak: (TCBİGD, 1936: 42).

Genel okuma oranı üzerinden Balıkesir merkez kaza ve vilayetin durumunu ise görmeye çalışalım. 1935 Nüfus sayımı okuma-yazma hakkında çok değerli bilgiler vermektedir. Bu bilgileri değerlendirirken makalemizin kompozisyonu gereği önce Balıkesir vilayeti genel okuma-yazma verileri değerlendirilecektir. Daha sonra da Balıkesir Merkez kaza yani şehir ele alınacaktır.

Bu verileri analiz etmeden önce Türkiye'nin bu dönemde bir alfabe değişikliğine gittiği sürecini de dikkate almak sağlıklı bir değerlendirme yapmak için gereklidir. Ek:1'deki tabloya göre Vilayet geneli okuma-yazma verilerini incelediğimizde erkek ve kadın okuryazarlığı ayrıntılı bir şekilde ortaya çıkarılmıştır (TCBİGD, 1936:186). Nitekim toplam 236.637 erkek nüfusun 54.407'si okuma ve yazma biliyorken sadece okuma bilen erkekler ise 709 kişidir. Bununla beraber toplam 244.735 kadın nüfusun 18.381'ni okuma ve yazma biliyorken sadece okuma bilen kadınların sayısı ise 416'dır. Bütün bu verilerden anladığımızı göre Balıkesir vilayetinde erkeklerin %23'ü okuma-yazma bilirken kadınların ise yaklaşık olarak % 8'i okuma-yazma bilmektedir. Balıkesir vilayetinin toplam nüfusunun 481.372 kişi olduğu dikkate alındığında tüm vilayetin erkek ve kadın okuma yazma bilen toplamı 72.788 kişi olup, bunun oranı ise %15,35'dir. Bu sayılar ve oranlar bize 1935 yılında okuma ve yazma seviyesinin

Balıkesir vilayetinde henüz istenilen düzeyde olmadığını göstermektedir. Fakat durumu 1927 nüfus sayımı verilerine göre değerlendirdiğimizde Balıkesir vilayetinde okuma ve yazma bilen kişi sayısı 1927 yılında 34.784 kişi olarak tespit edilmiştir (TCBİUM, 1929 a: 5). Bu da geçen sekiz yılda okuma yazma bilen sayısında kayda değer bir artışın olduğunu bize göstermektedir.

Tablo 2'ye (TCBİGD, 1936: 42) göre Balıkesir şehir merkezinde ise toplam 13.929 erkek nüfusun 6997'si okuma ve yazma biliyor iken yalnızca okuma bilenlerin sayısı 55 kişidir Kadınlarda ise toplam 12.770 kişiden okuma ve yazma bilenlerin sayısı 3098 kişi iken sadece okuma bilenlerin sayısı ise 12 kişidir. Bu bakımdan Balıkesir şehir merkezinde toplam nüfusun 26.699 kişi olduğu dikkate alındığında, okuma-yazma bilen erkek ve kadın sayısının 10.162 olduğu, bu sayının oran olarak yaklaşık %38'e tekabül ettiği dikkat çekmektedir. Böylelikle eğitimde Balıkesir şehir merkezi vilayetin geneline göre nispeten daha yeterli bir durumdadır diyebiliriz.

Tablo 4 ve Ek 1'deki tablonun verilerinden Balıkesir vilayet genelinde ve şehir merkezinde yaş grupları temelinde okuma-yazma oranları incelendiğinde; Balıkesir vilayet genelinde ilköğretim çağında olan gruplarda henüz okuma-yazma oranının istenilen seviyede olmadığı görülür. Buna karşın Balıkesir şehirde ilköğretim gruplarında okuma-yazma oranı, vilayete göre daha ileri bir seviyede olduğunu tespit etmek mümkündür. Elde edilen bu sonucun şehir merkezinde eğitim olanaklarının vilayete göre ki, bir vilayet bütün kazalar ve bağlı köyleri ihtiva etmektedir, daha iyi şartlara sahip olması ile açıklanabilir. Nitekim 1935 yılında Balıkesir'de nüfusun büyük bir çoğunluğunun kırsal alanda yaşıyor olması eğitimde bazı yoksunlukları da beraberinde getirdiğini söylemek yanlış olmasa gerekir.

Vilayetteki nüfusun doğum yerleri bakımından taksimi

1935 yılı Türkiye geneli nüfus sayımına göre ülke dışında doğanların sayısı 962.159 kişidir. Bu haliyle tüm ülkede yabancı memleketlerde doğanların oranı %6'dır. Nüfusun geri kalan %94'ü ise Türkiye içinden doğanlardan oluşmaktaydı (TCBİGD, 1937:175). Bu anlamda 1935 nüfusu sayımına göre Balıkesir merkez kazanın ve vilayetinin doğum yerleri itibariyle oranları Tablo 3 ve Ek 3'den ayrıntılı bir şekilde gösterilmiştir. Tablodaki bilgileri değerlendirirken 1924'ten 1935'e kadar devam eden Türk-Yunan Nüfus Mübadelesinin etkisini de birlikte değerlendirmek gerekir.

Balıkesir merkez kaza (şehir) verilerini değerlendirmeden önce Ek 3'teki tabloya³ göre Balıkesir vilayeti geneli doğum yerleri itibariyle nüfus yapısına baktığımızda; 1935 yılı Balıkesir vilayetinde en fazla çoğunluğa sahip olanlar Türkiye doğumlulardır (TCBİGD, 1936: 175). Balıkesir vilayetinde Türkiye'de doğanların 209.101'i erkek ve 216.785'i kadındır. Bunların toplam nüfusu ise 425.886 kişidir. Bu da 1935 yılında Balıkesir vilayetinde yaşayan toplam nüfusun %88'nin Türkiye'de doğduğunu göstermektedir. Bu durum bize Balıkesir vilayetinde Türkiye doğumlu olan nüfusun çoğunlukta olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

1935 nüfus sayımı verilerine göre Balıkesir vilayetinde nüfusun çoğunluğu Balıkesir'de doğan kişilerden meydana gelmiştir. Bununla birlikte Balıkesir dışında farklı vilayetlerde doğanlar da vardır. Ancak farklı vilayetlerde doğan nüfus, Vilayetin genel nüfusuna oranla azınlıkta kalmaktadır. Adı geçen yılda Balıkesir vilayetinde yaşayan 404.914 kişi Balıkesir vilayetinde doğanlardır. Bu da bize Vilayet nüfusunun %95'nin Balıkesir doğumlu olduğunu göstermektedir. Balıkesir vilayeti içinde başka vilayetlerde doğanların nüfusu ise 12.880 erkek ve 8092 kadın olmak üzere toplam 20.972 kişidir. Böylece Balıkesir vilayetinde diğer vilayet doğumluların oranının yaklaşık olarak %5 olduğu ortaya çıkmaktadır.

³ Balıkesir vilayeti nüfusunun doğum yerleri bakımından taksimi ile ilgili tablo için bkz. Ek-3.

Tablo 3: 1935 nüfus sayımına göre Balıkesir merkez nüfusun doğum yerleri bakımından ayrılışı

Doğum Yerleri	Kesin Rakamlar			Oran	
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Türkiye’de doğanlar	12.063	11.063	23.126	86.0	86.3
Yabancı Ülkelerde doğanlar	1.866	1.707	3.573	13.0	13.7
Toplam	13.929	12.770	26.699	100.0	100.0
Aynı kazada doğanlar	9.071	9.346	18.417	75.0	84.8
Vilayetin başka kazasında doğanlar	891	417	1.308	73.8	87.7
Başka vilayette doğanlar	2.101	1.300	3.401	174.2	117.5
Toplam	12.063	11.063	23.126	100.0	100.0
Almanya	2	1	3	1.1	0.6
Arnavutluk	33	25	58	17.7	14.6
Avusturya	2	2	4	1.1	1.2
Bulgaristan	900	918	1.818	48.3	53.8
Fransa	3	1	4	3.2	0.6
İngiltere	6	1	7	0.1	0.0
İtalya	3	8	11	1.6	4.7
Romanya	121	103	224	64.8	60.3
Rusya	39	26	65	20.9	15.2
Yugoslavya	351	283	634	188.1	16.8
Yunanistan	344	301	645	184.4	176.3
Filistin	-	2	2	-	1.2
Hicaz	1	1	2	0.5	0.6
İran	7	-	7	3.8	-
Irak	6	1	7	3.2	0.6
Suriye	11	11	22	5.9	6.4
Mısır	1	3	4	0.5	1.8
Saire	20	1	21	10.7	0.6
Mechul	16	19	35	8.6	11.1
TOPLAM	1.886	1.707	3.573	100.0	100.0

Kaynak: (TCBİGD, 1936: 32).

Adı geçen nüfus sayımından tespit ettiğimiz bir diğer veri ise yabancı memleketlerde doğanların nüfusu ve bu nüfusun Balıkesir vilayeti genelindeki oranlarıdır. 1935 yılında Balıkesir vilayetinde yaşayıp da doğum yerleri yurt dışı olan kişilerin sayısal verilerine baktığımızda; bunların 27.536 erkek ve 27.950 kadın olmak üzere toplam 55.486 kişi olduğu görülür. Buradan hareketle bu nüfusun toplam Balıkesir vilayet nüfusu içindeki oranı ise yaklaşık olarak %12’dir. Elde edilen bu oran Türkiye ortalamasının üstünde bir orandır. Bu oran, Vilayetin coğrafi konumu düşünüldüğünde ve 1924 Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi de dikkate alındığında anlaşılabilir bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim 1927 nüfus sayımında Balıkesir’de yabancı devletlerde doğanların miktarı erkek ve kadın toplam 18.073 kişi iken bunun vilayet ortalaması %4.30 olduğu görülür. Bu da geçen sekiz yılda özellikle Türk-Yunan Mübadelesinin Balıkesir’e etkileri bakımından önemlidir (Türkiye Cumhuriyeti Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü (TCBİUM), 1929 b: 36).

Bu bilgiler ışığında Balıkesir vilayet genelinde yabancı ülkede doğanların içinde en fazla 11.447’si erkek, 11.907’si ise kadın olmak üzere toplamda 23.354 ile Yunanistan’da doğanlar oluşturmaktadır. Bu sayı da vilayet nüfusunu oluşturan yabancı ülke doğumlu olanların içinde %42.08’nin Yunanistan’dan doğanların oluşturduğu anlamına gelir. Yunanistan’ı takiben 9.387 erkek ve 10.299 kadın ile toplamda 19.686 kişi ile Bulgaristan gelmektedir. Bulgaristan’ın yabancı ülke doğumlu olanların içindeki oranı ise %35 olarak görülmektedir. Üçüncü sırada 3.557 erkek ve 2.869 kadın ile toplamda 6.426 kişi ile Yugoslavya’dır. Yugoslavya doğumluların oranı ise %11’dir. Romanya ise 1651 erkek ve 1.685 kadın ile toplam nüfusu 3.336 kişiye tekabül etmektedir. Böylelikle %6 oran ile Romanya dördüncü sıradadır. Son olarak kayda değer bir diğer ülke ise 573 erkek ve 542 kadın ile toplam nüfusu 1.115 kişi ile %2 orana sahip Rusya gelmektedir.

Balıkesir vilayetinin genel durumunu gördükten sonra şimdi de Balıkesir merkez kaza yani şehrin durumunu değerlendirdiğimizde; Tablo 3’teki (TCBİGD, 1936: 32) bilgilerden anlaşıldığına göre 1935

yılında Balıkesir merkez kazası (şehir) içinde çoğunluğu oluşturanlar Türkiye doğumlulardır. Bunların 12.063'ü erkek ve 11.063'ü kadından ibaret olup, toplam nüfusları 23.126 kişidir. Bu haliyle bahse konu olan sayının oranına baktığımızda 1935 yılında Balıkesir'de yaşayanların %87'sinin Türkiye'de dünyaya geldikleri görülmektedir. Tablo 3'ten ulaştığımız bir diğer veri ise Balıkesir merkez nüfusunun çoğunluğunu yine burada doğanların oluşturduğu bilgisidir. Bu anlamda farklı vilayetlerde doğanlar olmakla beraber bunların sayısı çok fazla değildir. Nitekim 1935 yılında Balıkesir merkez nüfusunu oluşturanların 9962'si erkek ve 9763 kadındır. Böylece Balıkesir'in toplam nüfusu 19.725 kişidir. Bu da Balıkesir şehrinin nüfusunun yaklaşık %85'nin Balıkesir doğumlu olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bununla beraber Balıkesir merkez nüfusu içinde başka şehirlerde doğanların ise toplam sayısı 2101'i erkek ve 1300'ü kadından ibaret olup, bunların toplamı 3401 kişidir. Bu da, Balıkesir merkez şehrinin toplam nüfusu içinde %15 oranında başka şehirlerde doğan kişiler olduğunu göstermektedir. Adı geçen tablodan ayrıca farklı ülkelerde doğup da Balıkesir şehrinde yaşayan kişilerin de bilgisini elde etmek mümkündür. 1935 yılında başka ülkelerde doğup da Balıkesir şehrinde yaşayan toplam nüfus 3.573 kişidir. Bunların 1886'sı erkek ve 1707'si kadındır ve toplam Balıkesir şehri nüfusu içindeki yüzdelik oranları ise %13'tür. Bu bilgiden hareketle daha önce de tespit edildiği üzere adı geçen şehir merkezinde burada bulunan toplam nüfusun %87'sini Türkiye'de doğanlar teşkil ederken yabancı ülkelerde doğanların oranı %13'tür. Zira bu oranlar 1935 yılı itibarıyla olup, günümüzde bu oranın oldukça düşük olduğunu söyleyebiliriz.

Balıkesir şehri nüfusu içinde yabancı ülkelerde doğanların içinde en fazla 900'ü erkek ve 918'i kadın olmak üzere toplamda 1818 kişi ile Bulgaristan'da doğanlar oluşturmaktadır. Bu da şehir nüfusunu oluşturan yabancı ülke doğumluların %51'nin Bulgaristan'dan doğanların oluşturduğu anlamına gelmektedir. Bununla beraber şehir merkezinin toplam nüfusuna göre ise bu oran %6'ya tekabül etmektedir. Bulgaristan'dan sonra 344 erkek ve 301 kadın ile toplamda 645 kişi ile Yunanistan gelmektedir. Bu ülkenin de yabancı ülke doğumlular arasındaki yüzdelik oranı %18 olmakla beraber şehir merkezinin toplam nüfusuna göre ise yüzdelik oranı %2'dir. Yabancı ülke doğumlular arasında nüfusu en kalabalık bir diğer ülke ise Yugoslavya olup, bu anlamda adı geçen ülke üçüncü sıradadır. Bu ülkenin sayısal verilerine baktığımızda; 351 erkek ve 283 kadın olmak üzere toplam 634 kişiden oluştuğu görülmektedir. Bu sayısal değerleriyle Yugoslavya'nın yabancı ülke doğumlular arasındaki yüzdelik oranı %17 olup, şehir merkezinin toplam nüfusuna göre ise yüzdelik oranı %1.72'dir. Dördüncü sırayı ise 121 erkek ve 103 kadın olmak üzere toplam 224 kişi ile Romanya'nın aldığını görmekteyiz. Romanya'nın da yabancı ülke doğumlular arasındaki yüzdelik oranı %6.26'dır. Bu ülkenin şehir merkezinin toplam nüfusuna göre %0,83 bir değer de kaldığı görülmektedir.

Engelliler itibarıyla Balıkesir nüfusu

Nüfusa etki eden bir diğer durum ise bir bölgenin nüfusu içindeki vücut engelliliği ve vücut sağlamlığıdır. 1935 nüfus sayımına göre ülke genelinde görünür sakatlığı olanların sayısı 315.677 kişidir (TCBİGD, 1937: 103). Bu genel durum ışığında Balıkesir merkez kaza ve vilayetinin durumu ise aşağıda ele alınacaktır.

1935 Nüfus sayımına göre edindiğimiz verilere göre sakat ya da bir diğer deyişle engelli kişi sayısının toplam nüfus içinde fazla bir yekûn tutmadığı ve hiçbir engeli olmayıp sağlam olan insanların sayısının Balıkesir vilayet geneli nüfusu içindeki oranının %98 olduğu görülmektedir. Nitekim 1935 yılı itibarıyla toplam nüfusu 481.372 olan Balıkesir vilayetinde engelli olan kişi sayısının 8.337 olduğu görülmektedir. Bu noktada 1927 Nüfus sayımı verilerine baktığımızda; Balıkesir vilayetinde erkek ve kadın olmak üzere toplam engelli sayısı 3.786 kişidir (TCBİUM, 1929 a:XLIX). Görüldüğü üzere 1935 nüfus sayımı sonuçlarına göre neredeyse sakatlık durumunda %50 bir artışın olduğu görülmektedir. Dikkat çeken bu durumu Balıkesir vilayetinde sekiz senede artan nüfusu ile açıklayabiliriz.

Ek 4'teki tabloya⁴ göre Balıkesir vilayetinde en fazla engellinin olduğu yerin 2584 kişi ile Balıkesir şehri, merkez nahiye ve merkez kazaya bağlı diğer nahiyeler olduğu anlaşılmaktadır (TCBİGD, 1936: 184). Adı geçen nüfus sayımına göre Balıkesir vilayetinde pek çok farklı türde engelli olan çok sayıda

⁴ Balıkesir vilayeti nüfusunun engelliler bakımından taksimi ile ilgili tablo için bkz. Ek- 4.

kişi bulunmaktadır. En fazla engelli türünün 2.622 vaka ile bir ayağı topallık olduğu görülür. Topallığı ise 1.803 vaka ile bir kolu çolak olmak takip eder. Bir kolu çolak olmayı 1.013 ile körlük takip etmektedir. Bu üç engellilik dışında kötürüm, dilsiz, kambur, sağır, iki ayağı topal, iki kolu çolak kişiler de mevcuttur. Bunlar arasında en az görülen engellilik ise iki kolu çolak olmak gelmektedir. Bu verilerden 1935 yılında Balıkesir vilayetinde en fazla görülen engelliliğin bir ayağı topallık iken en az görülen engellilik durumu ise iki kolu çolak olmak gelmektedir.

Vilayetin en fazla engelli nüfusun yaşadığı yerin Balıkesir şehri merkez kazası olduğu yukarıda ifade edilmişti. Bu anlamda Vilayetin en az engellinin yaşadığı kazası ise 413 kişi ile Ayvalık olduğu görülmektedir. Tabii bu değerlendirmeler nüfus sayıları üzerinden değerlendirilmektedir. Zira nüfusu fazla olan yerleşim yerlerinin buna paralel olarak engelli sayılarının da fazla olması mukadderdir. Aynı şekilde nüfusu az olan yerlerin ise engelli sayılarının da düştüğü görülmekte olup, değerlendirmelerin nüfus sayıları ile ilgili olduğu unutulmamalıdır. Vilayetin engelli olma açısından genel durumu bu şekilde görüldükten sonra şimdi de Tablo 4'den (TCBİGD, 1936: 40) Balıkesir şehrinin aynı konuda nasıl bir tablo çizdiğini görmeye çalışılacaktır.

Tablo 4: Balıkesir şehrinin (merkez) sakatlı nüfus miktarı

Sakatlıklar	Kesin Rakamlar			Oran %		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam %
Kör	33	24	57	10.9	17.5	13.0
Bir Kolu Çolak	75	15	90	24.8	10.9	20.5
İki Kolu Çolak	21	2	23	7.0	1.5	5.2
Bir Ayağı Topal	88	43	131	29.1	31.4	29.9
İki Ayağı Topal	8	5	13	2.6	3.7	3.0
Sağır Dilsiz	42	24	66	18.9	17.5	15.0
Kambur	15	11	26	5.0	8.0	5.9
Kötürüm	12	8	20	4.0	5.8	4.6
Müteaddit	2	-	2	0.7	-	0.4
Sair Hastalıklar	6	5	11	2.0	3.7	3.5
TOPLAM	302	137	439	100.0	100.0	100.0

Kaynak: (TCBİGD, 1936: 40).

Adı geçen nüfus sayımı verilerine göre şehirde toplam 439 kişi engelli olup, bunların 302'si erkek ve 137'si kadındır. Bu sayı Balıkesir şehir nüfusu olan 26.699 sayısına göre hesaplandığında; yüzdelik oran %1.64 olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla beraber en fazla görülen engellilik, bir ayağı topallık durumudur. Bu sakatlığın toplam mevcudu 131 kişi olmakla beraber adı geçen sakatlığın % 88'si erkek ve % 43'ü kadın olduğu görülür. İkinci engellilik durumu ise bir kolu çolak olmaktır. Bu durumda olanların 75'i erkek ve 15'i kadından ibaret olup, bunların toplamı 90 kişidir. Üçüncü sırada sağırılık ve dilsizlik gelmektedir. Bu da 42 erkek ve 24 kadından müteşekkil olmak üzere toplamda 66 kişiye karşılık gelmektedir. Körlük ise 33 erkek ve 24 kadın ile toplam 57 kişiden meydana gelmektedir ki bu sakatlık da dördüncü sıradadır. En az görülen engellilik durumu ise iki ayağı topal olma durumu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Meslekler itibariyle Balıkesir'in nüfus özellikleri

1929 Büyük Buhranı Dünya genelinde büyük bir ekonomik krize yol açtı. Bu ekonomik kriz, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti ekonomisinde de olumsuz bir takım etkiler ortaya çıkardı. Tarım ürünleri fiyatlarının dünya genelinde muazzam bir derecede düşmesi, bir tarım ihracatçısı olan Türkiye'nin ekonomi politikalarında bir değişimi kaçınılmaz kıldı. Nitekim Devletçilik ilkesi ile sanayi alanında bir atılımın yapılması elzem oldu. Bu anlamda sanayileşme alanında kısmen bir ivme kazanıldı. Balıkesir de Türkiye'de uygulamaya geçirilen ekonomik dönüşümde bir vilayet olarak kendi değişim tecrübesini yaşamıştır diyebiliriz. Bu anlamda bir toplumun mesleki kollarına ait bilgiler o toplumun ekonomik yapısı hakkında bir fikre ulaşmak için önemli bir göstergedir. 1935 Nüfus Sayımında da bu türden bir göstergede nüfusun mesleki yapısı ortaya çıkarılmıştır. Adı geçen sayımda Türkiye genelinde tarım kolunda 6.299.356 kişi, sanayi kolunda 656.421, ticaret kolunda 218.308, nakliye kolunda 121.614, serbest meslek alanında 398.338, ev işlerinde 46.456, mesleksiz yani işsiz olanlar olarak toplam

8.236.245 kişidir (TCBİGD,1937: 322-329). 1935 nüfus sayımı verilerinden Ek 2'deki⁵ tabloya göre Balıkesir vilayeti meslek kollarına baktığımızda tarım sektöründe bir yığılmanın olduğu gözükmektedir (TCBİGD,1936:190). Bunun sebebinin Balıkesir vilayetindeki kırsal nüfusun kent nüfusuna göre fazla olduğu dikkate alınır bu durum daha iyi anlaşılır. Balıkesir'de toplam 481.372 nüfusun 202.314 kişi tarım sektöründe çalışırken 17.042 kişinin sanayi sektöründe çalışması Balıkesir vilayetinin henüz tarıma dayalı geleneksel yapıda kaldığını bize göstermektedir. Bunun yansısı 5.849 kişi ticaretle uğraşırken serbest meslek erbabı ise 12.193 kişidir. Nakliyecilik ile uğraşanlar ise 3.163 kişidir. Hiçbir mesleği olmayan yani işsiz sayısı ise 150.514 kişidir. Bununla beraber 1927 nüfus sayımı verilerine göre sanayi kolunda çalışanların sayısı 10.839 kişi olduğu dikkate alınır, Balıkesir'de sanayi iş gücünün geçen sekiz yılda pozitif yönde bir ivme kazandığı da bir gerçektir (TCBİUM, 1929 a: 35).

Tablo 5'ten (TCBİGD,1936: 33) ise Balıkesir şehrinin meslek seçimlerine baktığımızda; Balıkesir vilayet geneline göre daha iyi bir durum ile karşılarız. Nitekim Balıkesir şehrinin yukarıda bahsedilen devlet destekli sanayileşme anlamında bir gelişme gösterdiği ya da ene azından geçmişten gelen bir sanayi kültürünün var olduğunu görmekteyiz. Zira şehir merkezinde toplam 26.699 kişiden 2.802 kişi sanayi alanında çalışırken, 1.682 kişinin ise tarım sektöründe çalıştığını görmekteyiz. Bununla beraber serbest meslek ve ticaretin de hatırı sayılır bir oranda olduğu görülmektedir. Bu kollarda da sırasıyla serbest meslek kolunda 3.066 kişi istihdam edilmişken, ticaret ile uğraşanların sayısı 1.018 kişidir. Yine Balıkesir vilayet genelinde olduğu gibi şehir merkezinde de işsizlik yüksek olup, 17.527 kişi hiçbir işle uğraşmamaktadır.

Tablo 5: Balıkesir şehrinin meslekler itibariyle ayrılışı

Meslekler	Kesin Rakamlar			Oran		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
Tarım	1.161	521	1.682	8.3	4.1	6.3
Sanayi	2.557	245	2.802	18.4	1.9	10.4
Ticaret	995	23	1018	7.2	0.2	3.8
Nakliye	442	1	443	3.2	0.0	1.7
Serbest Meslekler	2.916	150	3.066	20.9	1.2	11.5
Ev İşleri	61	100	161	0.4	0.8	0.6
Mesleksiz	5.797	11.730	17.527	41.6	91.8	65.7
TOPLAM	13.929	12.770	26.699	100.0	100.0	100.0

Kaynak: (TCBİGD, 1936: 46).

Sonuç ve öneriler

Bu çalışmada, 1935 nüfus sayımı verileri dikkate alınarak Balıkesir vilayeti ile ilgili birçok konu üzerinde durulmuştur. Bu konulardan ilki Balıkesir'in nüfus yapısıdır. 1935 nüfus sayımına göre Balıkesir, 481.372 nüfusu ile nüfus miktarı açısından 56 il arasında beşinci sırada yer almıştır. Bu nüfusun 236.637'si erkek, 244.735'i ise kadındır. Adı geçen sayıma göre Balıkesir vilayetinin merkez kazası, Şehir ve Merkez nahiyeden oluşmaktadır. Merkez kazaya bağlı toplam 13 nahiyedir. Bunlar nüfus büyüklüklerine göre Merkez, Şamlı, Kepsut, Bigadiç, Çağış, İvrindi, Gireson, Konakpınar, Korucu, Küpeler, Yağcılar, Osmaniye ve Durak nahiyeleridir. Bunlarla birlikte Merkez kazaya bağlı 11 kaza olduğu da görülmektedir. Bunlar nüfus büyüklüklerine Merkez, Bandırma, Gönen, Edremit, Sındırgı, Balya, Susıgırlık, Dursunbey, Ayvalık, Burhaniye ve Erdek'tir. Balıkesir vilayeti, 14.315 km²lik bir alana sahip olmakla beraber vilayetin km² başına düşen toplam kişi sayısı da 34 kişidir. Bu bilgi elde edilen veriler Türkiye ortalaması ile karşılaştırıldığında; Balıkesir, nüfus yoğunluğu açısından tüm ülke genelinde nüfus yoğunluğu kategorisinde ikinci katmanda yer almaktadır. Bu anlamda Balıkesir vilayetinde, merkez (şehir) ve kazalar (ilçeler) arasında bir karşılaştırma yaptığımızda ise nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu kaza Susıgırlık iken; en az olduğu kaza ise Dursunbey olarak görülmektedir.

⁵ Balıkesir vilayeti nüfusunun meslekler bakımından taksimi ile ilgili tablo için bkz. Ek-2

Adı geçen nüfus sayımından Balıkesir’de okuryazarlık sayısı hakkında da bilgilere ulaşılmaktadır. Okuryazarlık sayısı değerlendirirken 1928 yılından itibaren uygulamaya konulan harf inkılabı sürecinin söz konusu sayımın verilerine olan etkisini de unutmamak gerekir. Bu durum dikkate alındığında Balıkesir vilayeti geneli okuma-yazma verilerini değerlendirdiğimizde toplam 481.372 kişi olan Balıkesir nüfusunun, erkek ve kadın olmak üzere okuryazar olan kişi sayısı 72.788’dir. Bu haliyle vilayetin genel nüfusuna göre okuryazarlık oranı %15’dir. Buna ilaveten vilayet ortalaması, Türkiye ortalaması (%15) ile aynı yüzdellik oranına sahiptir. Böylelikle okuma yazma açısından Türkiye ortalaması ile aynı olunması Balıkesir vilayeti açısından değerlendirildiğinde yeterlidir diyebiliriz. Diğer taraftan 1927 yılı nüfus sayımına göre Balıkesir vilayetinde okuma ve yazma bilen kişi sayısı 34.784 kişi olduğu düşünüldüğünde sekiz senelik bir zaman diliminde bu sayının 72.788 kişiye yükselmesi harf inkılabının Balıkesir’de istenilen amaca ulaştığını göstermektedir. Bu durum, Balıkesir şehir merkezinde daha somut bir şekilde görülmektedir. Nitekim toplam nüfusu 26.699 kişi olan Balıkesir şehrinin okuma yazma bilen nüfusu 10.162 kişi olup, bu sayının oran olarak karşılığı ise %38’e karşılık gelmektedir. Böylece Balıkesir şehir merkezinin vilayet genelinden okuma yazma açısından çok daha üstün bir mevkiye olduğunu tespit edebilmekteyiz. Bununla beraber bir diğer tespitimiz ise Balıkesir vilayet genelinde ve şehir merkezinde yaş grupları temelinde okuma-yazma oranları arasındaki farktır. Zira Balıkesir vilayeti genelinde ilköğretim çağında olan gruplarda henüz okuma-yazma oranının istenilen seviyede olmadığı görülür. Buna karşın Balıkesir şehirde ilköğretim gruplarında okuma-yazma oranının, Vilayete göre daha ileri bir seviyede olduğu anlaşılmaktadır. Elde edilen bu sonucun şehir merkezinde eğitim olanaklarının vilayete göre ki, bir vilayet bütün kazaları ve bağlı köyleri ihtiva etmektedir, daha iyi şartlara sahip olması ile açıklanabilir. Nitekim 1935 yılında Balıkesir’de nüfusun büyük bir çoğunluğunun kırsal alanda yaşıyor olması Vilayet genelinde eğitimde bazı yoksunlukları da beraberinde getirdiğini söylemek yanlış olmasa gerekir.

Balıkesir 1923’ten 1930’a kadar süren Türk-Yunan Nüfus Mübadelesinde mübadillerin yerleştirildiği bir vilayet olmuştur. Söz konusu mübadelenin 1935 nüfus sayımı sonuçlarına etkileri tüm yurttaki olduğu gibi Balıkesir’de de görülmüştür. Nüfusun doğum yerleri itibariyle meseleye baktığımızda; Balıkesir vilayetinde Türkiye doğumlu olanların sayısı erkek kadın olmak üzere toplam 425.886 kişidir. Böylelikle Türkiye doğumlu olanların mevcut nüfusa oranının %88’nin olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu oran bize yabancı memleketlerde doğanların oranını da göstermektedir. Nitekim Balıkesir’de yabancı ülke doğumlu olanların mevcut nüfus yapısı içinde oranı %12’dir. Bu oranın sayısal olarak karşılığı ise erkek ve kadın olmak üzere 55.486 kişidir. Mübadelenin Balıkesir üzerindeki etkilerini daha iyi anlamamızı sağlayan diğer bir veri ise 1927 nüfus sayımıdır. Nitekim sözü geçen nüfus sayımına göre Balıkesir’de yabancı ülke doğumluların miktarı 18.073 kişi iken bu miktarın 1927 yılı toplam Balıkesir nüfusuna oranı ise %4 olarak görülmektedir. Tespit ettiğimiz bu veriler sekiz yılı bulan Türk-Yunan mübadelesinin Balıkesir’e etkileri bakımından yaratmış olduğu sonucu en yalın şekilde bize göstermektedir. Bahse konu olan mübadillerin Balıkesir vilayeti genelindeki ülke sıralamasına baktığımızda ise; ilk sırayı Yunanistan, ikinci sırayı Bulgaristan, üçüncü sırayı Yugoslavya ve dördüncü sırayı Romanya doğumluların aldığını görmekteyiz. Balıkesir şehrine baktığımızda ise durumun hemen hemen vilayetin genel durumu ile aynı şekilde seyrettiğini görmek mümkündür. Bu anlamda Türkiye doğumlu olanların sayısı 23.126 kişidir. Yine aynı şekilde bu veriden yabancı ülkelerde doğanların sayısı ise, toplam şehir nüfusunun 26.699 kişi olduğu düşünüldüğünde, 3573 kişidir. Bu da bize yabancı ülkelerde doğanların oranının %13 olduğunu göstermektedir. Yalnız Vilayetten farklı olarak şehirde yabancı ülke doğumluların sıralamasının farklı olduğu ortaya çıkmaktadır. Nitekim Vilayet genelinde ilk sırayı Yunanistan doğumlular alırken şehirde ise Bulgaristan’ın ilk sırayı aldığını görmekteyiz. Bununla birlikte diğerleri ise ikinci sırada Yunanistan, üçüncü sırada Yugoslavya ve dördüncü sırada Romanya’dır.

Bir yerin engelli nüfus oranı da o yerin nüfus yapısı bakımından önemli bir ölçüdür. Elde edilen verilere göre sakat ya da bir diğer deyişle engelli kişi sayısının toplam nüfus içinde fazla bir yekûn tutmadığı ve hiçbir engeli olmayıp sağlam olan insanların sayısının Balıkesir vilayet geneli nüfusu içindeki oranının %98 olduğu görülmektedir. Zira 1935 yılı itibariyle toplam nüfusu 481.372 olan Balıkesir vilayetinde engelli olan kişi sayısının 8337 olduğu görülmektedir. Bu noktada 1927 Nüfus sayımı verilerine baktığımızda; Balıkesir vilayetinde erkek ve kadın olmak üzere toplam engelli sayısı 3786 kişidir. Elde edilen bu değerlerden 1935 nüfus sayımı sonucuna göre neredeyse Balıkesir vilayet genelinde sakatlık

oranlarının %50 oranda arttığı görülmektedir. Bu durumun sebebinin son sekiz senede Vilayetin aldığı göç ve doğum oranları ile alakalı olduğu görülmektedir. Ayrıca Balıkesir vilayeti genelinde engelli sayısının en fazla olduğu yer Balıkesir şehri, merkez nahiye ve merkez kazaya bağlı diğer nahiyeler olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte sakatlık vakalarının en az görüldüğü yer ise Ayvalık kazasıdır. Bu tespitlerin yansira vilayet genelinde engelli türleri arasında bir derecelendirmeye gidecek olursak; Balıkesir’de en çok görülen engelli durumu 2.622 vaka ile bir ayağı topallık olduğu görülürken, iki kolu çolak olmak ise en az görülen vakadır.

1929 ekonomik buhranı tarım karakterli bir ekonomik düzenden ziyade sanayiye dayalı bir ekonomik sistemi gerekli kıldı. Bu değişim sürecinde yapılan 1935 nüfus sayımı hem ülkenin hem de Balıkesir’in ekonomik potansiyelini ve bu anlamda değişimini değerlendirmek açısından önemli olmuştur. Sonuçlara göre vilayetin meslek kollarına bakıldığında toplam nüfusun 481.372 kişi olduğu vilayette 202.314 kişinin tarım sektöründe, 17.042 kişinin sanayi sektöründe, 5.849 kişinin ticaret alanında, 12.193 kişinin serbest meslek kolunda, 3.163 kişinin nakliyecilik alanında çalıştığı fakat 150.514 kişinin ise işsiz olduğu görülmüştür. Ortaya çıkan bu fotoğraftan Balıkesir vilayetinin hala bir tarım şehri olma vasfını sürdürmekte olduğu görülür. Bununla beraber 1927 nüfus sayımından elde edilen verilere bakıldığında sanayi sektöründe çalışanların 10.839 kişi olması Balıkesir vilayetinin geçen sekiz yılda bu alanda önemli bir atılım içinde olduğunu bize göstermektedir. Nitekim bu durum Balıkesir şehrinde daha net gözükmektedir. Bahse konu olan nüfus sayımına göre toplam 26.699 nüfusu olan Balıkesir şehrinde tarımda 1.682 kişi, sanayide 2.802 kişi, serbest meslek alanında 3.066 kişi, ticarete 1.018 kişi çalışmakta olup, işsiz sayısı 17.527 kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu verilerden Balıkesir şehrinin, Vilayetin geneline göre sanayi ve sanayiye dayalı yan kolları yani ticaret ve serbest meslek kollarında çok daha girişimci olduğu gözükmektedir.

Kaynakça

- Apak, R. (1990). *İstiklal Savaşında garp cephesi nasıl kuruldu*. TTK.
- Aydoğan E.ve Ebru Ç. (2016), Türkiye’de Nüfus Sayımları ve Uygulanan Nüfus Politikaları, *Yaşam Bilimleri Dergisi*, Cilt 6 Sayı 2/1, ss.113-126.
- Balkaya, İ. S. (2006). *Serbest Cumhuriyet Fırkası arşiv belgelerine göre 1930 belediye seçimleri*. Güneş Vakfı Yay.
- Başbakanlık Devlet Matbaası (1948). *Düstur, 3. Tertip, 5. Cilt*, Başbakanlık Devlet Matbaası.
- Başvekâlet Merkez İstatistik Umum Müdürlüğü (1938). (BMİUM). *1935 nüfus sayımı harita ve grafik albümü*, Neşriyat no:130, Devlet Basımevi.
- CHP dördüncü büyük kurultayı görüşmeleri tutulgası (1935). Ulus Basımevi.
- Çakmak, F. (2013). Cumhuriyet idaresi’nin nüfusu kayıt altına alma girişimlerine bir örnek: 1934 yılı nüfus taraması. *Turkish Studies - International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/7, 33-48.
- Çarıklı, H. M. Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacim Muhittin Çarıklı’nın Kuva-yi Milliye hatıraları (1919-1920), (1967). (Ş. Turan, Haz.) Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (Ankara Üniversitesi Basımevi).
- Çoban, E. Ahmet İ. (2017). 1935 nüfus sayımı ve Bingöl’ün nüfus potansiyeli. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1/1, ss.89-98.
- Erdem, U. (2016). Cumhuriyet Türkiye’sinin ikinci nüfus sayımı (20 Ekim 1935). *Karadeniz* 30, ss. 38-55.
- Gönenç, T. (2008). *Mübadelede Ayvalık* (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- İlgürel, M. (1999). *Milli Mücadelede Balıkesir kongreleri*, Atatürk Araştırma Merkezi.
- İpek, N. (2000). *Mübadele ve Samsun*, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Karpat, Kemal H.,(2003). *Osmanlı Nüfusu (1830-1914) demografik ve sosyal özellikleri*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Köse, M. (2010). *1927 nüfus sayımı ve sonuçlarının değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Lozan Barış Konferansı tutanaklar-belgeler* (1993). Birinci takım, c. I, kitap 2 (Seha L. Meray, Çev.) Yapı Kredi Yayınları.
- Özalp, K. (1985). *Milli Mücadele (1919-1922)*. I, II. Baskı, TTK.

- Sakin, O. (2008). *Osmanlı'da Etnik Yapı ve 1914 Nüfusu*. Ekim Yayınları.
- Sertel, S. (2015). Cumhuriyet'in ilk nüfus sayımı sonuçlarına göre Malatya'da nüfus, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 48, ss.80-96.
- Şimşir, N. (2013). *Balıkesir Şehri ve Tarihi Araştırmaları*. IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Taçalan, N. (1970). *Ege'de Kurtuluş Savaşı başlarken*, Tarih Dizisi 4, Milliyet Yay.
- Teşkilatı Esasiye Kanunu (1921). 14 Aralık 2021 tarihinde anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1921-anayasasi/ adresinden erişildi.
- Teşkilatı Esasiye Kanunu (1924). 14 Aralık 2021 tarihinde anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1924-anayasasi/ adresinden erişildi.
- Tuğluoğlu, F. (2012). Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci nüfus sayımı 20 ilkteşrin 1935 "Ne bir eksik ne bir fazla", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*. 12 / 25, ss. 55-78.
- Tunç, B. (2019). 1935 nüfus sayımı bağlamında Ağrı nüfusunun potansiyel durumu, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8 (4), ss.2441-2455.
- Türk Dili (1935a). 11 İlkteşrin / Ekim 1935.
- Türk Dili (1935b). 12 İlkteşrin / Ekim 1935.
- Türk Dili (1935c). 15 İlkteşrin / Ekim 1935.
- Türk Dili (1935d). 16 İlkteşrin / Ekim 1935.
- Türk Dili (1935e). 17 İlkteşrin / Ekim 1935.
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (1990). (TCBDİE). *Genel nüfus sayımı 1990 idari bölünüş*, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, (1936). (TCBİGD). *1935 genel nüfus sayımı 20 İlkteşrin 1935 (Balıkesir vilayeti)*. Hüsnütabiat Basımevi.
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, (1937). (TCBİGD). *1935 genel nüfus sayımı*, Mehmet İhsan Basımevi.
- Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü (1929 a). (TCBİUM). *28 Teşrinievel 1927 umumi nüfus tahriri fasikül I*, Hüsnütabiat Matbaası.
- Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü (1929 b). (TCBİUM). *28 Teşrinievel 1927 umumi nüfus tahriri, (1929) fasikül III*, Başvekâlet Müdevvenat Matbaası.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 272.0.011/ 22.109.23.23.02.1926.
- BCA, 26.148,4 /55.45.3 25.07.1935.
- BCA, 30.10.0.0, /24.137.3 05.03.1935.
- BCA, 30.10.0.0, /26.148.3 17.04.1935.
- BCA, 30.10.0.0, /54.36.7 08.05.1935.
- BCA, 30.10.0.0, /24.137.5 09.08.1935.
- BCA, 30.18,1-2 /55.45.3 01.06.1935.
- Yalçın, D. Akbıyık Y., Özkaya, Y., Bozkurt, G., Akbulut, D.A., Tokgöz, E., v.d. (2012). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Yurt Ansiklopedisi (1982). İl il Türkiye, dünü, bugünü, yarını (Balıkesir), *Yurt Ansiklopedisi c.2*, s.1102-1240, Anadolu Yayınları.

Etik kurul onayı

Bu çalışma sosyal bilimler alanında bir anket, kurum veyahut kuruluş ilgili özel çalışma olmaması sebebi ile bu araştırma etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalar arasında yer almaktadır.

Çıkar çatışması beyanı

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

EKLER

Ek-1: 1935 nüfus sayımına göre Balıkesir vilayetinde okuma-yazma oranları

Yaş Grupları	Erkek					Kadın						
	Okuma ve Yazma Bilen	Yalnız Okuma	Bilmeyen	Toplam	Yüzde %		Okuma ve Yazma Bilen	Yalnız Okuma	Bilmeyen	Toplam	Yüzde %	
					Bilen	Bilmeyen					Bilen	Bilmeyen
0-4	-	-	36.269	36269	-	100	-	-	31149	34.149	-	100
5	-	-	7618	7618	-	100	-	-	7168	7.168	-	100
6	-	-	6895	6895	-	100	-	-	6598	6.598	-	100
7	787	2	6193	6982	11.3	88.7	432	1	6262	6.695	6.5	93.5
8	1561	11	6498	8070	19.5	80.5	1026	10	6980	8.016	12.9	87.1
9	1722	2	3478	5202	33.1	66.9	1097	4	3767	4.868	22.6	77.4
10	2158	9	5074	7241	29.9	70.1	1296	2	5429	6.727	19.3	80.7
11	1838	3	2374	4215	43.7	56.3	1042	6	2408	3.456	30.3	69.7
12	2542	4	4438	6984	36.5	63.5	1323	7	4701	6.031	22.1	77.9
13	2166	6	3034	5206	41.7	58.3	1113	5	3251	4.369	25.6	74.4
14	1838	10	2737	4585	40.3	59.7	890	9	2810	3.709	24.2	75.8
15	1595	10	2893	4498	35.7	64.3	872	4	3208	4.084	21.4	78.6
16	1206	8	1878	3094	39.3	60.7	686	7	2077	2.770	25.0	75.0
17	875	1	1403	2279	38.4	61.6	480	2	1412	1.894	25.4	74.6
18	1208	15	2436	3659	33.4	66.6	773	4	3564	4.341	17.9	82.1
19	986	7	1505	2588	38.4	61.6	383	6	1757	2.146	18.1	81.9
20-24	8667	104	13563	22334	39.3	60.7	2719	61	18005	20.785	13.4	88.6
25-29	9539	104	11325	20968	46.0	54.0	1800	62	19890	21.752	8.6	91.4
30-34	5937	78	12949	18964	31.7	68.3	1116	68	16580	17.764	6.7	93.3
35-39	3515	64	12017	15596	22.9	77.1	694	51	14510	15.255	4.9	95.1
40-44	2221	59	7161	9441	24.1	75.9	314	53	12516	12.883	2.8	97.2
45-49	1503	55	6118	7676	20.3	79.7	153	25	10572	10.750	1.7	98.3
50-54	1037	45	5475	6557	16.5	83.5	82	11	10741	10.834	0.9	99.1
55-59	639	38	4566	5243	12.9	87.1	36	9	7166	7.211	0.6	99.4
60-64	466	466	4819	5318	9.4	90.6	23	3	8896	8.922	0.3	99.7
65-69	224	224	3341	3587	6.9	93.1	14	3	3942	3.959	0.4	99.6
70-74	98	98	2759	2868	3.8	96.2	8	-	3894	3.902	0.2	99.8
75-79	31	31	1227	1263	2.9	97.1	2	1	1318	1.321	0.2	99.8
80-84	10	1	767	778	1.4	98.6	1	-	1361	1.362	0.1	99.9
85-89	5	-	276	281	1.8	98.2	3	-	349	352	0.9	99.1
90-94	7	-	156	163	4.3	95.7	-	-	368	368	-	100
95	3	-	100	103	2.9	97.1	1	-	295	206	0.5	99.5
Meçhul	21	2	89	112	20.5	79.5	2	2	84	88	4.5	95.5
Toplam	54.407	709	181.521	236.637	23.3	76.7	18.381	416	225.938	244.735	7.7	92.3

Kaynak: (TCBİGD, 1936: 186).

Ek-2: Balıkesir vilayetinin meslekler itibariyle ayrılışı

Meslekler	Kesin Rakamlar			Oran		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
Tarım	111.098	91.216	202.314	46.9	37.3	42.0
Sanayi	15.269	1.773	17.042	6.4	0.7	3.5
Ticaret	5.564	285	5.849	2.4	0.1	1.2
Nakliye	3.100	63	3.163	1.3	0.0	0.7
Serbest Meslekler	11.725	468	12.193	5.0	0.2	2.5
Ev İşleri	298	416	714	0.1	0.2	0.2
Mesleksiz	89.583	150.514	240.097	37.9	61.5	49.9
Toplam	236.637	244.735	481.372	100.0	100.0	100.0

Kaynak: (TCBİGD, 1936: 176).

Ek-3: 1935 nüfus sayımına göre Balıkesir vilayetinde nüfusun doğum yerleri bakımından ayrılışı

Doğum Yerleri	Kesin Rakamlar			Oran	
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Türkiye’de doğanlar	209.101	216.785	425.886	88.4	88.6
Yabancı memleketlerde doğanlar	27.536	27.950	55.486	11.6	11.4
Toplam	236.637	244.735	481.372	100.0	100.0
Aynı kazada doğanlar	185.741	199.914	386.655	89.3	92.2
Vilayetin başka kazasında doğanlar	9.480	8.779	18.259	4.5	4.1
Başka vilayette doğanlar	12.880	8.092	20.972	6.2	3.1
Toplam	209.101	216.785	425.886	100.0	100.0
Almanya	23	3	26	0.1	0.0
Arnavutluk	278	157	435	1.0	0.6
Avusturya	36	64	102	0.1	0.2
Bulgaristan	9.387	10.299	19.686	34.1	36.9
Çekoslovakya	2	2	4	0.0	0.0
Fransa	19	11	30	0.1	0.0
Hollanda	11	-	11	0.0	-
İngiltere	26	08	34	0.1	0.0
İspanya	2	4	6	0.0	0.0
İsviçre	-	1	1	-	0.0
İtalya	49	14	90	0.2	0.3
Polonya	-	1	1	0.0	0.0
Macaristan	2	1	3	0.0	0.0
Romanya	1651	1685	3.336	6.0	6.0
Rusya	573	542	1.115	2.1	2.0
Yugoslavya	3.557	2.869	6.426	12.9	10.3
Yunanistan	11.447	11.907	23.354	41.6	42.6
Filistin	2	2	4	0.0	0.0
Hicaz	8	6	14	0.0	0.0
İran	11	4	15	0.0	0.0
Irak	22	8	30	0.1	0.0
Suriye	47	30	77	0.2	0.1
Mısır	6	8	14	0.0	-
Birleşik Amerika	1	-	1	0.0	-
Saire	306	289	591	1.1	1.1
Toplam	27.536	27.950	55.486	100.0	100.0

Kaynak: (TCBİGD, 1936: 175).

Ek-4: Balıkesir vilayetinin sakatlı nüfus miktarı

Kazalar	Merkez	Ayvalık	Balya	Bandırma	Burhaniye	Dursunbey	Edremit	Erdek	Gönen	Sındırgı	Susurluk
Sakatlıklar											
Kör	347	39	82	82	48	82	83	30	72	88	60
Bir Kolu Çolak	538	80	161	158	107	131	189	35	205	95	104
İki Kolu Çolak	53	7	8	9	5	16	10	4	16	11	12
Bir Ayağı Topal	785	128	182	293	151	169	280	56	278	129	171
İki Ayağı Topal	107	20	27	34	11	38	40	9	34	20	17
Sağır Dilsiz	340	80	96	119	34	65	131	26	115	76	55
Kanbur	113	20	27	38	17	16	27	8	41	18	27
Kötürüm	127	21	19	33	28	35	42	14	35	7	19
Müteaddit	110	10	33	30	6	22	32	4	38	32	22
Sair Hastalıklar	64	8	11	5	14	14	17	1	18	13	8
Toplam Sakatlar	2.584	413	646	801	421	588	851	187	852	499	495
Toplam Sakatlıların Nüfusa Göre Yüzdesi	%1,67	%1,83	%2	%1,57	%1,94	%2	%1,84	%1,36	%1,75	%1,51	%1,62
Sağlam Nüfus	151.733	22.126	30.986	50.190	21.175	27.946	45.338	13.502	47.738	32.472	29.879
Kaza Nüfusu	154.317	22.539	31.632	50.991	21.596	28.534	46.139	13.689	48.590	32.971	30.374

Kaynak: (TCBİGD, 1936: 148-149).